

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

České lidové tradice – výtvarně didaktický projekt
Diplomová práce

Autor: Tereza Kadlečková

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství výtvarné výchovy pro základní umělecké školy a střední školy

Vedoucí práce: Mgr. art. Mária Hromadová, ArtD.

Oponent práce: doc. Vlastimil Vodák, ak. mal.

Konzultant práce: Mgr. Lucie Tikalová, Ph.D.

Hradec Králové

2023

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Tereza Kadlečková

Studium: P21P0781

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství výtvarné výchovy pro základní umělecké školy a střední školy

Název diplomové práce: **České lidové tradice - výtvarně didaktický projekt**

Název diplomové práce AJ: Czech Folk Traditions - The art-didactic project

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat tématem lidových tradic, zejména pranostiky, na území České republiky a jejich následné zpracování ve výuce na základních uměleckých školách.

Teoretická část se bude věnovat i umělcům, kteří se ve své tvorbě věnují motivům lidové kultury a lidovým tradicím. Praktická část práce se zaměří na přípravu a realizaci výtvarně-didaktického projektu určeného studentům základních uměleckých škol inspirovaného českými pranostikami a lidovými tradicemi.

HANZ, Zdeněk. Kamenné památky lidové tradice ve východních a severovýchodních Čechách. *Památky a příroda -- Roč. 8, č. 7 (1983), s. 392-397* [online]. 1983, , 7 il. [cit. 2022-01-12].

KŘÍŽOVÁ, Alena, Martina PAVLICOVÁ a Miroslav VÁLKA. *Lidové tradice jako součást kulturního dědictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-8081-2

LENDEROVÁ, Zdena. *Od masopustu do Velikonoc: lidové tradice, zvyky a obyčeje*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech, 1998, [14] s. : il. ; 21 cm. ISBN 80-85031-21-3.

PEJML, Karel a Mikoláš ALEŠ. *Pranostiky: s 12 ilustracemi Mikoláše Alše*. Praha: J.R. Vilímek, 1941, 71 s.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009. ISBN 978-80-7346-096-9.

ROESELOVÁ, V. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997. ISBN 80-902267-2-8.

ROESELOVÁ, Věra a Česko) UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA (PRAHA. *Didaktika výtvarné výchovy V, nejen pro základní umělecké školy*. Přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2003, 198 s. ; 21 cm. ISBN 80-7290-129-X.

Zadávací pracoviště: Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. art. Mária Hromadová, ArtD.

Oponent: doc. Vlastimil Vodák, ak. mal.

Datum zadání závěrečné práce: 15.1.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne

Tereza Kadlečková

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. art. Márii Hromadové, ArtD., za odborné vedení a pomoc při psaní práce.

Anotace

KADLEČKOVÁ, Tereza. *České lidové tradice – výtvarně didaktický projekt*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 103 s. Diplomová práce.

Cílem diplomové práce s názvem *České lidové tradice – výtvarně didaktický projekt* je představit jarní lidové tradice a zvyklosti, které mají na našem území dlouhou historii. Práce se pak blíže zaměřuje na regionální odlišnosti jednotlivých tradic a svátků, konkrétně v oblasti Polabí, ale také na tradiční české techniky jako je vamberecká krajka nebo tvoření z Vizovického těsta. Výstupem práce je návrh na výtvarně-didaktický projekt pro žáky základních uměleckých škol. Projekt obsahuje 5 výtvarných aktivit, skrze které se žáci seznamují s tématem českých jarních lidových tradic a folklóru.

Klíčová slova:

lidové tradice, folklór, jaro, Polabí, vamberecká krajka, Vizovické pečivo, tradiční lidové techniky, Velikonoce, Masopust, výtvarně-didaktický projekt, dětský výtvarný projev, základní umělecká škola

Annotation

KADLECKOVA, Tereza. *Czech Folk Traditions - Artistic Didactic Project.*, Hradec Kralove: the Faculty of Education in Hradec Kralove, 2023. 103 pp. Diploma thesis.

The aim of the thesis titled "Czech Folk Traditions - Artistic Didactic Project" is to introduce spring folk traditions and customs that have a long history in our territory. The thesis then focuses on the regional differences of various traditions and festivals, specifically in the Polabí region, as well as traditional Czech techniques such as Vamberk lace or creating with Vizovice dough. The outcome of the thesis is a proposal for an artistic didactic project for students of elementary art schools. The project includes 5 artistic activities through which students become familiar with the topic of Czech spring folk traditions and folklore.

Key words:

folk traditions, folklore, spring, Polabí, vamberk lace, Vizovice dough, traditional folk techniques, Easter, Masopust (Carnival), artistic didactic project, children's artistic expression, elementary art school

Obsah

Úvod.....	9
1 Lidové tradice	11
1.1 Folklor	11
1.2 Folklor v českých zemích.....	12
1.3 Jarní lidové tradice v Polabí.....	12
1.3.1 Březen	12
1.3.2 Duben.....	13
1.3.3 Masopust.....	14
1.3.4 Pašijový týden.....	17
1.4 Tradiční lidové techniky	22
1.4.1 Vamberecká krajka	22
1.4.2 Vizovické pečivo	24
1.4.3 Ornamet v lidové tvorbě	26
2 Vývoj dětského výtvarného projevu	27
3 Projektové vyučování ve výtvarné výchově	29
3.1 Plánování projektu	30
3.2 Téma projektu	30
3.3 Výtvarné materiály, nástroje a techniky.....	31
4 Lidová tradice z pohledu Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání.....	31
4.1 Základní klíčové kompetence podle RVP pro ZUV	33
4.1.1 Rozvíjení základních klíčových kompetencí podle RVP pro ZUV ve výtvarně didaktickém projektu inspirovaným lidovými tradicemi.....	33
4.2 ZUŠ Music Art, v.o.s.	34
5 Současné postavení lidových tradic ve výtvarné výchově.....	35

6	Praktická část – Výtvarně – didaktický projekt inspirovaný lidovými tradicemi...	37
6.1	1. výtvarná aktivita – Pašijový týden	38
6.2	2. výtvarná aktivita – Masopustní průvod.....	50
6.3	3. výtvarná aktivita - Krajka.....	66
6.4	4. výtvarná aktivita – Vizovické pečivo.....	77
6.5	5. výtvarná aktivita – Ornamet jako součást českého lidového umění	85
6.6	Rozhovor s paní učitelkou Mgr. Květou Topinkovou	91
	Závěr	95
	Seznam použité literatury	97
	Seznam internetových zdrojů.....	98
	Seznam obrázků.....	100

Úvod

Lidové tradice jsou velmi důležité pro udržení kulturní identity a posílení sounáležitosti mezi lidmi. Jsou to způsoby, jakými si lidé předávají vlastní historii, zvyky a hodnoty z generace na generaci.

Lidové tradice se mohou projevovat různými způsoby, jako jsou folkloristické zvyky, oslavy a řemesla. Udržování a rozvíjení lidových tradic pomáhá posilovat kulturní dědictví a zachovávat kulturní rozmanitost. Lidové tradice hrají v naší kultuře velkou roli, a proto považuji za důležité, aby se tyto tradice udržovaly a předávaly dalším generacím. Právě z tohoto důvodu ve své práci využívám lidové tradice jako hlavní zdroj inspirace pro náplň výtvarně didaktického projektu na základní umělecké škole.

Diplomová práce *České lidové tradice – výtvarně didaktický projekt* zpracovává téma českých jarních lidových tradic a vybraných tradičních lidových technik. Teoretická část se věnuje obecné charakteristice a historii jednotlivých tradic s přihlédnutím na odlišnosti, které jsou typické pro oblast Polabí, odkud pocházím, ale objeví se zde například i tradiční techniky z jiných oblastí jako je vamberecká krajka nebo vizovické pečivo. Toto téma jsem si vybrala hlavně proto, že mi přijde, že se k němu v hodinách výtvarné výchovy přistupuje stereotypně, a ne příliš originálně. Stereotypní přístup k lidovým tradicím ve výtvarné výchově se projevuje různými způsoby. Často se jedná o pouhou reprodukci známých motivů a vzorů bez hlubšího porozumění jejich historickému a kulturnímu kontextu. Tento přístup často vede k povrchnímu a banalizujícímu zacházení s lidovou kulturou a ztrátě její autentičnosti. Myslím si, že je důležité, abychom si uvědomili, že lidová kultura není statická, ale je neustále v pohybu a proměnách. Ve výtvarné výchově bychom měli být schopni přistupovat k lidovým tradicím s respektem k jejich historickému a kulturnímu kontextu a s porozuměním pro jejich dynamiku a mnohotvárnost. Jako pedagogové bychom se měli snažit rozvíjet také kreativitu a originalitu, které jsou nezbytné pro uchopení a reinterpretaci lidových prvků v nových a současných kontextech. Dále se domnívám, že dnešní rodiny svátky, hlavně ty jarní, neslaví a žáci o nich a o zvycích s nimi spojenými nemají buď žádné, nebo jen velmi omezené znalosti. Tyto hypotézy ověřím v praktické části diplomové práce.

Praktickou částí bude návrh výtvarně-didaktického projektu, který se bude skládat z pěti tvořivých aktivit a určen bude žákům základních uměleckých škol. Každá aktivita bude vycházet z tradic, které budou blíže popsány v teoretické části. Tyto aktivity budou mít za úkol seznámit žáky s jednotlivými tradicemi či tradičními lidovými technikami, a to

zábavnou a originální formou. v projektu se budou objevovat například netradiční techniky nebo bude k tradičním tématům přistupováno moderním způsobem tak, aby však zůstala zachována podstata jednotlivých tradic. Výtvarně didaktický projekt bude odučen v praxi a výsledné práce žáků budou evidovány v diplomové práci.

1 Lidové tradice

Lidová tradice se vztahuje k souboru kulturních praktik a přesvědčení, které jsou předávány z generace na generaci v rámci určitého etnika nebo komunity. Tyto tradice mohou zahrnovat rituály, folklorní příběhy, zvyky a řemesla a jsou často spojeny s významnými událostmi v průběhu roku. Tyto tradice mají nejen kulturní, ale také sociální a psychologický význam pro lidi, kteří je praktikují, a mohou sloužit k udržování identity a komunity. Ke každému ročnímu období se váže soubor tradic, v této práci se zaměřím hlavně na jarní lidové tradice.

Jarní lidové tradice jsou významnou součástí kulturního dědictví mnoha zemí po celém světě. Tyto tradiční svátky a rituály oslavují příchod jara, nového života a obnovení přírody. Bývají spojeny s různými symboly, jako jsou květiny, vejce, zvířata nebo plodnost. Lidé se účastní různých akcí a slavností, které mají za úkol vyhnat zimu a přivítat jaro. v této kapitole se budu zabývat různými jarními lidovými tradicemi, popíši jejich původ, význam a současné praktiky a ty se pak stanou předlohou pro výtvarně-didaktický projekt.

1.1 Folklor

Slovo folklor (Folk-Lore) se poprvé objevilo v názvu sloupku v týdeníku Athenaeum publicisty Williama Johna Thomse (1803-1885) v roce 1846. Thoms se snažil nahradit tehdy používané slovo starožitnosti, které označovalo projevy spojené s minulostí. Název článku Folk-Lore vycházel z pojmu „the Lore of the People“, což můžeme interpretovat jako "vše, co lid ví." Thomsova snaha spojit jednotlivé projevy lidové kultury do "velkého řetězu", tedy Folk-Lore, byla reflektována právě v těchto sloupcích, které byly publikovány v časopise až do roku 1849. Lze zdůraznit, že Thomsova práce položila základy pro dnešní folkloristiku, neboť nejenže se soustředil na sbírání a uchovávání projevů duchovní lidové kultury, ale též se zaměřoval na porozumění jejich synkretismu.¹

¹ KRŽÍŽOVÁ, Alena, Martina PAVLICOVÁ a Miroslav VÁLKA. *Lidové tradice jako součást kulturního dědictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-8081-2., s. 167

1.2 Folklor v českých zemích

V počátku 19. století byl slovesný folklor považován za základní prvek národní kultury a jazyka. Tento druh folkloru se zaměřoval především na písně a pohádky, a měl výrazný vliv na formování národního hnutí. v českém kontextu se slovesný folklor projevoval zejména ve sbírkách slovesných projevů a písní, které autoři jako František Ladislav Čelakovský, Karel Jaromír Erben nebo Pavel Josef Šafařík vnímali jako základ národní kultury. s postupem času se výzkum folkloru rozšířil z písní a pohádek na hudební a taneční projevy, lidové divadlo, a nakonec i na dětský folklor. Folkloristika získala akademickou pozici až ve druhé polovině 20. století. Literární věda a její představitelé, včetně osobností jako Jan Gebauer, Jiří Polívka, Jan Máchal nebo Václav Tille, byli klíčovými postavami pro studium lidové slovesnosti. Podle Marty Šrámkové integrovali tito badatelé česká lidová vyprávění, včetně pohádek, do genetických a vývojových souvislostí celosvětové lidové slovesnosti.²

1.3 Jarní lidové tradice v Polabí

V následujících kapitolách přiblížím, jaké zvyky a tradice přinášel návrat teplých měsíců a probouzení přírody v Polabí. Zaměřím se na bohaté a rozmanité jarní tradice, které se v této malebné oblasti, rozkládající se na březích Labe, udržují po generace.

1.3.1 Březen

Oficiální začátek jara je stanoven na 21. března, kdy dochází k jarní rovnodennosti. Nicméně v polabských vesnicích přicházel počátek jara výrazně dříve a byl spojen s přípravami rolníků na nadcházející jarní polní práce. Konec zimy připadal na svátek svatého Matěje, tedy na 24. února. Hospodáři svátek svatého Matěje spojovali s různými pověrami a predikcemi, které se nejčastěji týkaly příštích sklizní nebo počasí na následujících 40 dní. Když byla zima mírná a suchá, sedláci začali orat, s příznivým počasím se zase vyséval hrách a oves a připravovalo se obilí k setí. v sadech probíhalo vysazování mladých stromků a jinde se odkrývaly úly a krmily včely.

Dochovalo se mnoho pranostik, které dokazují, že předpoklad pro úrodu se odvíjel od počasí, např. „*V březnu prach a v dubnu bláto – sedlákoví roste zlato*“ nebo „*Suchý březen, studený duben a mokrý máj – ve stodole bude ráj*“ (Hrabětová, 1992, strana 2).

² KRÍŽOVÁ, Alena, Martina PAVLICOVÁ a Miroslav VÁLKA. *Lidové tradice jako součást kulturního dědictví.*, Brno: Masarykova univerzita, 2015. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-8081-2., s. 168-169

V souvislosti s probouzející se životodárnou silou přírody se odpradávná přisuzovaly nadpřirozené schopnosti vodě z tajícího sněhu. v tradičním lidovém léčitelství byla březnovému sněhu přisuzována schopnost léčit kožní onemocnění. Staré léčitelské knihy obsahují pokyny pro praktikování tzv. "zatloukání" zimnice, žloutenky a bolesti, které se provádělo od 1. března. Postup spočíval v bodnutí do bolestivé oblasti, na, načež byla krev, která se uvolnila, otřena do hadříku a ten se pak v noci zatloukl do kmene mladého stromku. Lidé věřili, že jak kůra stromu srůstala, tak mizela bolest. Významným datem byl 12. březen, den svatého Řehoře, to totiž chodili kantoři se svými žáky na tzv. "řehořskou koledu". Chlapci ovázaní fábory, s holemi a koši v ruchách, chodili vinšovat do každého domu. Přáli hospodářům zdraví, štěstí a požehnání, zazpívali koledu a poté střídavě prezentovali další říkanky a písničky, které se naučili od svého učitele. Za svůj výkon obdrželi odměnu v podobě trochy jídla a několika drobných mincí jako symbolu "na inkoust". Prvním opravdu jarním svátkem byl svátek sv. Josefa – 19. března. Tradovalo se, že pokud je tento den pěkně, bude malá úroda. Jméno Josef bylo v tomto kraji poměrně časté, a tak se po vesnicích, kde žilo hodně lidí s tímto jménem, v tento den odbývala „malá (jarní) sýpka“. Tato událost spočívala v tom, že se sypalo obilí pro obecního pastýře, ovčáka, a v některých případech i pro ponocného, kostelníka a obecního sluhu. Po tomto tzv. "přesypání" následovaly veselé oslavy a trachta v místní hospodě.³

1.3.2 Duben

V dubnu se již zemědělské práce rozběhly naplno, a to jak na polích, tak i na zahradách. Počasí už touto dobou bývalo teplé, a tak bylo možné vyvětrat a vyčistit sklepy, stodoly a opravit vozy a polní nářadí.

Dubnové aprílové počasí přinášelo hospodářům spoustu starostí, silné větry střídal sníh, déšť a kroupy a vzápětí přicházely slunečné dny. Lidé věřili, že když v dubnu hodně sněžilo a pršelo, přinášelo to blahodárné účinky na pole a tím pádem mohli očekávat bohatou úrodu. I dubnové počasí s sebou přináší pár pranostik, které předpovídají konec mrazů a hojnou úrodu, např.: „*Hodně-li duben větrem duje – stodola se naplňuje*“, „*Je-li duben bez deště – schází to všude*“ (Hrabětová, 1992, strana 3).

První a poslední den v dubnu jsou odpradávná spojovány s různými žerty a šprýmy a s „apřílem“. Mezi nejoblíbenější vtipy patřilo posílání pro komáří nebo muší sádlo, pro

³ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 1-3

zaječí peří nebo hodinářský kyt a často na ně naletěli i vážení dospělí, což budilo všeobecné veselí. Tento zvyk sem pronikl z ciziny.

Konec dubna s sebou přináší ještě dva významné svátky. Prvním z nich je 23. dubna - svátek sv. Vojtěcha, který je v tomto kraji spojován s vojtěšskými poutěmi. Pojí se k němu však i staré zvyky spojené s holuby. Dívky se pomocí holubů snažily přičarovat svého milého, holubáři v dubnu vyháněli ze svých holubníků všechny holuby. Poté kůži připevnili ke komínu a do holubníku se začalo slétat kromě domácích i mnoho cizích holubů, kteří se zde k radosti holubáře usadili.

Druhým důležitým svátkem je svátek sv. Jiří. Sv. Jiří, podle pověr, odemyká zemi a přináší jaro. Tradovalo se, že se voda stává tento den jedovatou, přičemž jedovaté vlastnosti přechází na žáby, hady a štíry. Svátek měl vliv i na chov dobytka, s nástupem pastvy a tzv. "jarního výhonu" dobytka, kdy pastýři dostávali od sedláků mouku, vejce a další potřeby do kuchyně. v Polabí se též praktikovaly různé rituály, které měly zajistit zdraví dobytka, včetně přidávání zelené trávy do krmení kravám. Kromě toho v dubnu probíhaly také odvody. Chlapci ve věku osmnácti let byli odváděni na šest let, přičemž ti z bohatších rodin mohli poslat náhradníka.

Tyto odvody v Poděbradech probíhaly většinou ve třech dnech po bujných masopustních dnech. Byly to dny kdy upřímné veselí a radost vystřídal smutek.⁴

1.3.3 Masopust

Masopust začínal hned po svátku Tří králů a trval do „popelce“, tedy měsíc až dva. Popeleční středa pak znamenala počátek půstu, jenž trval čtyřicet dní a končil o Velikonocích.

Masopust tedy zařazujeme spíše do zimního období, je to svátek, ke kterému patří zabíjačky, vepřové hody, všemožné zábavy a bály a je to všeobecně čas spojený s veselím a radostí. Na vsích se většina svateb konala právě v tomto období, lidé věřili, že sňatky uzavřené v době masopustu budou šťastné a dlouho vydrží.⁵

⁴ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 3-5

⁵ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 6

1.3.3.1 Masopustní dny

Vrcholem masopustu byly poslední tři dny – neděle, pondělí a úterý, kterým se říkalo ostatky. Přípravy na ně začínaly už ve čtvrtek, kterému se říkalo tučný, a to hlavně kvůli tradičnímu obědu, což byla vepřová pečeně s knedlíkem a se zelím, který měl dodat sílu na celý další rok.⁶

Masopustní zábava započínala v neděli. v některých obcích v oblasti Polabí chodily děti na tzv. "dětskou muziku". Přičemž si do některého ze statků přinesly buchty, placky a další pochutiny. k nim popíjely bílou kávu a zároveň si užívaly muziku, která následně pokračovala do místní hospody, kde se konaly zábavy pro dospělé.⁷

Vrcholem masopustních oslav bylo úterý. Například v obci Jíkve u Nymburka chodili tohoto dne po vesnici chlapi z méně majetných rodin, nosili papírové čepice, měli pomalované obličejy a u pasu dřevěný meč. Pronášeli různé žertovné říkanky, za což obdrželi odměnu. Po vydatném obědě, obcházel průvod masek stavení, kde měli spadeno hlavně na hospodyně, které se pak musely vykupovat.⁸

1.3.3.2 Masopustní průvod

V některých polabských vesnicích měl průvod svůj daný řád. První v průvodu byli svátečně oblečení mládenci tzv. laufři, kteří zjišťovali, ve kterém stavení budou ochotni je přijmout. Kostým laufra je typický papírovou čepicí a bílou uniformou s barevnými kousky látek, proto se této masce někde říkalo „strakatý“. Po nich šli drábové s dřevěnými šavlemi a za nimi muzika. Ústřední a taky nejstarší postavou průvodu byl medvěď s pytlím na zádech a s medvědem, kterého vedl na provaze. Někdy byl medvěď obmotán hrachovinou, ze které si hospodyně utrhlala a dala do kukaně, aby jí lépe nesly slepice. Medvěďů s medvědy mohlo být v průvodu i více. Medvěď tancoval v každém stavení se ženami a dívkami, ty při tanci vyskakovaly, aby jim vyrostl vysoký len a konopí.

Dále v průvodu nesměl chybět žid a židovka. Žid chodil s velkým pytlím, ze kterého prodával staré hadry a různé tretky, někdy nabízí i holičské služby, vždy však za peníze. Na sobě měl cylindr a dlouhé vousy, někdy i dlouhý červený nos. Obvykle drží

⁶ PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. Praha: L. Sůvová, 2013. ISBN 978-80-905531-0-1., s. 49

⁷ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 7

⁸ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 8

dřevěnou tyčku, na které má ježčí kůži a tou se snaží klepnout na nekryté části těla. Za židovku, ale i cikánku, tanečnici, baletku nebo jiné ženské postavy, chodívali mládenci. v průvodu byli také čerti a kominíci, kteří strašili děti a děvčata, bába nesoucí v nůši dědka či velké dítě, kterou ztvárňovali muži, oblíbenou maskou pro dva byla kobyla neboli klibna. v průvodu byl také tzv. pohřebenář neboli „slaměný“, který má vývojově blízko k medvědovi. Masky byla tvořena silnou vrstvou hrachoviny s barevnými stuhami a kuželovitým kloboukem ze stejného materiálu. Kromě toho má slaměný začerněné tváře a v ruce bič. Jeho úkolem bylo obvykle vybírat výslužku. Masopust neboli Bakchus bývá nazýván pánem opilců a podle toho se i chová. Představuje tlustého muže, jeho kostým je tvořen ze spousty odstřížků barevných látek, na hlavě mívá klobouk nebo čepici. Na závěr masopustu bývá symbolicky utopen nebo oběšen. Masky Turků bývají v průvodu většinou čtyři – dva modří a dva červení. Nosí vysoké čepice s pentlemi zdobené papírovými květy. Těch by mělo být 365, aby byl každý den v roce šťastný. Smrtka je tradičně oblečena do bílého hábitu, na obličej má strašidelnou masku a v ruce kosu. Je symbolem konce.

Průvod chodil po vsi, kde vybíral peníze, dostával různé masopustní jídlo a pití, ve stavení prováděli všelijaké taškařice. Večer průvod skončil v hospodě, kde zábava pokračovala. Před dvanáctou hodinou skončil tanec a masopust neboli Bakchus se musel pochovat. k tomu se používala basa, zabalená do prostěradla (jako do rubáše), kterou vynášeli mládenci za smuteční hudby ven. To vše se muselo udělat po půlnoci, kdyby děvčata tančila dále, zjevil by se mezi nimi čert. Středeční ráno bylo vyhrazeno návštěvě kostela a účasti na mši. Hlavním rituálem bylo získání "popelce" - křížku který kreslil popelem na čelo. Tento symbol připomínal marnost světa, a kdo si popelec z čela neseřel, měl být zdravý po celý následující rok. Poté nastalo předvelikonoční postní období, které oficiálně začínalo v Popeleční středu.⁹

1.3.3.3 Další masopustní zvyky

Jednou ze zvláštních krajových masopustních tradic je tzv. „šplochan“, ten se konal v Jíkvě u Nymburka. Tento zvyk probíhal tak, že selky a děvčata, tedy pořadatelky, napečou den před šplochanem koláče a věnec. Věnec býval plochý a asi půl metru široký, povrch se zdobil zoubkovanými proužky těsta a po celém obvodu do něj byly zapíchané ratolesti, panáci, panny, ptáčkové a jiné figurky, ke zdobení se používaly také

⁹ Srov. HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 6-8; VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok.*, s. 82 - 89

nitě, na kterých byly navlečené rozinky, sušené švestky a cukroví. Druhý den se nazdobily vozy, do jednoho nasedli hudebníci a do ostatních selky a děvčata. Za vozy šel průvod lidí oblečených do různých maškar a celý průvod šel za velké slávy do sousední vesnice. Následně se vraceli domů k hostině, po které se všichni vydali do hospody, kde se konala taneční zábava. Šplochan na Nymbursku později nahradila Kateřinská slavnost, která se pořádá na svátek sv. Kateřiny na podzim.¹⁰

Do masopustního období patří také svátek Hromnic – 2. února – který znamená příchod boha Peruna, nositele plodné síly. Perun přichází probudit přírodu po zimě k novému životu. Tento den je spojen s řadou rituálů, které se v minulosti vykonávaly. Patří mezi ně např. posvěcení bílé svíce – hromničky nebo to, že muži musí při první bouřce nadzvednout svou milou, aby dostali sílu na celý rok.¹¹

1.3.4 Pašijový týden

Velikonoce jsou svátkem, který je pro křesťany snad nejvýznamnější, a to proto, že tehdy byl svět vykoupen. Týden, ve kterém si připomínáme události, které doprovázely ukřižování a smrt Ježíše Krista, se nazývá pašijový. Pašijový týden, kterým končí předvelikonoční půst, začíná Květnou nedělí, pokračuje Modrým pondělím, Šedivým úterým, Škaredou středou a Zeleným čtvrtkem. Nejdůležitější jsou dny tzv. velikonočního třídenní – Velký pátek, Bílá sobota a Boží hod.¹²

1.3.4.1 Květná neděle

Květná neděle zahajovala poslední týden předvelikonočního období půstu. Tento den si připomínáme Ježíšův příjezd do Jeruzaléma, kdy ho lid vítal palmovými listy a ratolestmi. Proto se v tento den pořádají průvody a nosí se do kostela větve z kvetoucích stromů, jako jsou vrby, olšové větvičky nebo kočičky, aby byly požehnány knězem. Tyto větve jsou pak následně umístěny do domovů věřících a mají přinést ochranu a požehnání do domácnosti.¹³

¹⁰ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčejy v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 6

¹¹ PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. Praha: L. Sůvová, 2013. ISBN 978-80-905531-0-1., s. 51-52

¹² VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6761-3., s. 97 - 113

¹³ JANOVEC, Ladislav. *Český rok: včera a dnes*. 2. vydání. Ilustroval Martin IZÁK, ilustroval Lenka IZÁKOVÁ. Říčany: Sun, 2018. Zlatá česká kolekce. ISBN 978-80-7567-319-0., s. 14

1.3.4.2 Modré pondělí a Šedivé úterý

Tyto dny byly víceméně obyčejné všední dny, hlavní přípravy se rozbíhají až ve středu. Pondělí se nazývalo modré, označení má svůj původ již ve středověku, kdy modré byly ty pondělky, které měly nějaká privilegia z neděle. Květná neděle s sebou nesla hned několik privilegií – věřící měli například méně pracovních povinností, lepší stravu a více volného času, a některé tyto výhody se věřícím přenesly i do pondělí. Název Šedivé úterý není dodnes jasný.¹⁴

1.3.4.3 Škaredá středa

Škaredá, někdy též Sazometná středa, byl den, kdy začaly přípravy na Velikonoce. Hospodyně se věnovaly úklidu, vymetaly se saze z pecí a komínů. Název Škaredá či Sazometná souvisí s nepříliš oblíbenými činnostmi, které tento den provází. Jiná verze zase původ názvu hledá v tom, že se prý Jidáš škaredil na Krista, kterého pak zradil za 30 stříbrných, což si v tento den také připomínáme. Ke Škaredé středě se váže rčení, že ten, kdo se v tento den zamračí, se pak bude mračit celý rok.¹⁵

1.3.4.4 Zelený čtvrtek

Zeleným čtvrtkem začíná tzv. velikonoční třídení. Je hned několik možných výkladů, proč čtvrtek nese název Zelený. Dlouho se název přisuzoval období, kdy se jednak probouzí příroda po zimě a vše se zelení, ale souvislost se hledala také v pojídání pokrmů ze zelených rostlin, zelené barvě měšních rouch nebo v zeleni Getsemanské zahrady. v poslední době se však objevila nová logická teorie, která spojuje zelený čtvrtek se zkomolením německého slova „grien“ (naříkat) na „grünen“, což znamená zelený. To zapříčinilo, že se v českém prostředí místo „čtvrka nářků“ slavil Zelený čtvrtek. Ve čtvrtek se připomínala poslední večeře Ježíše Krista, při níž označil Jidáše za zrádce a ustanovil eucharistii – ritus obřadního přijímání chleba a vína jako těla a krve Kristovy. Po večeři se stalo ještě několik významných událostí, například modlitba v Getsemanské zahradě, kam odešel Kristus před tím, než byla dokonána Jidášova zrada a Ježíš byl odsouzen k ukřižování. Jidášova zrada se promítá do tradičních chlapeckých her, kdy se na obchůzkách recitují básně s tímto motivem. Známe je také pojídání tradičního pečiva, kterému říkáme jidáše, připomínající provaz, na němž se Jidáš

¹⁴ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, 2010. ISBN 978-80-7361-074-6, s. 38

¹⁵ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 17

později oběsil. Lidé toto pečivo ještě potírali medem, což mělo zajistit zdraví po celý rok.¹⁶

Na památku Ježíšova mlčení před soudci a pokory, se kterou přijímal ponížení, utichají na Zelený čtvrtek zvony. Podle lidové pověry zvony odlétají do Říma a zpět se vrací až na Boží hod velikonoční, aby zvěstovaly Kristovo zmrtvýchvstání. Hlas zvonů nahrazovaly hrkačky, klepače a jiné nástroje.¹⁷

Lidé si pro tento den vytvořili spoustu zvyklostí, které vyjadřovaly sílu toho dne a měly zajistit zdraví po celý rok. Den začínali ranním rituálem, při kterém se omývali rosou nebo se v ní alespoň prošli bosýma nohama. Jíst by se měly hlavně zelené pokrmy.¹⁸

1.3.4.5 Velký pátek

Velký pátek, nejvýznamnější den Velikonoc, byl dnem smutku, kdy se držel půst. Smuteční nálada zahalila celou vesnici, v kostelech se nehrálo, nekonala se běžná mše, povoleny byly jen modlitby u Božího hrobu a hlasy pašijí. Ten den byl Kristus ukřižován a pohřben, aby vykoupil hříchy lidstva. Velký pátek je protkán jak křesťanskou vírou, tak zděděnou pověrečnou magií. Na venkově se k tomu dni udržovaly zvyky a tradice čistě pohanského rázu Bible praví, že Kristovu smrt doprovázely jevy připomínající konec světa. Rozpoutaly se živly a otevíraly se hroby a skály. Lidé proto věřily, že se ten den otevírají hory a skály, aby vydaly své poklady.¹⁹ Pověry se však netýkaly jen země, ale také vody. Hospodyně nesměly prát prádlo, protože by ho místo do vody máčely do Kristovy krve, v mnoha krajích se tradovalo, že se rozestupují vody a vylézají vodníci. Voda měla chránit před nemocemi, stačilo se v ní na Velký pátek ráno vykoupat.²⁰

¹⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-500-0., s. 26 - 28

¹⁷ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, 2010. ISBN 978-80-7361-074-6., s. 39

¹⁸ PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. Praha: L. Sůvová, 2013. ISBN 978-80-905531-0-1., s. 66

¹⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-500-0., s. 31

²⁰ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, 2010. ISBN 978-80-7361-074-6., s. 41

K velkému pátku se vázaly i další pověrečné zákazy, nesmělo se hýbat se zemí, mnohé hospodyně se bály i příst, tkát nebo zametat. Řada pověr souvisela se strachem z čarodějníc a z uhranutí, proto by se o Velkém pátku nemělo nic půjčovat.²¹

1.3.4.6 Bílá sobota

Bílá sobota dostala svůj název podle bílých rouch katechumenů, kteří se po celou dobu postního období připravovali na křest. Celý den se drží se smutek u Ježíšova hrobu a v noci nastávají oslavy vzkříšení Ježíše Krista. Kostelní zvony se opět rozezněly a mohlo se zpívat. Významnou roli hrálo v lidových tradicích světlo a oheň. Jedním ze zvyků s nimi spojených bylo slavnostní rozdělování ohňů před kostely po bohoslužbách. Říkalo se jim Jidášovy ohně nebo pálení Jidáše, a to proto, že si z nich lidé odnášeli uhlíky a vytvářeli z nich tzv. Jidášovy křížky. Ty pak umísťovali do polí, aby je chránily před povodněmi nebo kroupami. Oharky schovávali doma za trámy, což mělo zajistit ochranu stavení před možným požárem.²²

Kromě ohně je uctíván ještě jeden z živlů – voda. Ta je spjata především s aktem křtu, jehož symbolický význam nám říká, ať ctíme svou rodinu, svou zem, svou kulturu a tradice. Kromě křtu se k vodě vztahuje ještě jedna tradice, a to je víra v léčivou sílu vody, kterou nabereme ze studánky na Bílou sobotu. Lidé věřili, že jim tato voda bude lékem po celý rok, a proto si ji nechávali ve svých domovech.²³

1.3.4.7 Velikonoční neděle – Boží hod velikonoční

Velikonoční neděle nebo Boží hod velikonoční začíná již po sobotním západu slunce, součástí Velikonoční neděle je totiž i tzv. Velikonoční noc, kdy vrcholí velikonoční třídenní. Křesťané se o velikonoční noci scházeli za účelem modlení a prožívali zázrak Ježíšova zmrtvýchvstání. Eucharistická hostina s ranním úsvitem ukončila období půstu a začíná nejradostnější období křesťanského roku. Po Velikonoční noci se v neděli konaly bohoslužby, kde si lidé nechávali posvětit velikonoční pokrmy, například pečené beránky nebo mazance, které následně sami jedli. Část posvěceného pečiva věnovali

²¹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6761-3., s. 117

²² VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6761-3., s. 118

²³ PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. Praha: L. Sůvová, 2013. ISBN 978-80-905531-0-1., s. 69

lidé také hospodářství, aby se mu dařilo. Po čtyřicetidenním půstu se zase mohlo jíst maso teplokrevných zvířat, vejce a mléčné výrobky.²⁴

Velikonoce s sebou nesly mnoho příprav, včetně úklidu domu a přípravy pokrmů. Pekly se tradiční bochánky – mazance – které dodnes tvoří hlavní součást Velikonočního pečiva. Na Mladoboleslavsku obvykle hospodyně v den Velkého pátku nosily hovězí maso do kostela, kde bylo posvěceno. Maso následně vložily do mísy, posolily ho, přiklopily druhou mísou a schovaly ho do sklepa. Na Boží hod rozlévaly šťávu z masa dobytku, čímž se mělo předejít tomu, aby zvířata onemocněla slintavkou a zajistit jim zdraví po celý rok. Dobytek dostával také kus svěceného mazance. Někde se dokonce kus mazance hodil do studny, aby byla zdravá voda.²⁵

1.3.4.8 Velikonoční pondělí

O Velikonočním pondělí se už žádné významné liturgické úkony nekonají a tradičně je tento den spojen s nejrůznějšími lidovými zvyky, hlavně s pomlázkou a koledováním. Název pomlázka je odvozen od slova pomlazení, které podle tradice přináší šlehání zelenými pruty. s pomlázkou chodili svobodní mladíci před tím, než začala ranní mše. Šlehání pomlázkou mělo připomínat bičování žen vojáky v Jeruzalémě za to, že zvěstovaly o jeho zázračném vzkříšení. Mládenci se s pomlázkou vydávají koledovat a vyšlehat svobodná děvčata, hospodyně i staré ženy, aby „neuschly“ a při tom říkají velikonoční koledy či říkanky a děvčata jim za odměnu dávají malovaná vajíčka. v některých krajích se nešlehalo, ale polévalo vodou.²⁶

Kromě pomlázky patří k Velikonočnímu pondělí též malovaná vejce – kraslice. Vejce samo o sobě symbolizuje život a příchod jara. Vejce se dávala za vyšlehání pomlázkou plná a navíc pomalovaná, prázdná skořápka věští smrt. Nejvýznamnější barva pro barvení vajec je červená, jde totiž o základní barvu života. Odtud pochází, ze staročeského „krásný“ (červený), název kraslice. Pro zdobení kraslic se využívala celá řada technik, jako například zdobení voskem, zdobení rytím do barvy a jiné. Každý region má své typické zdobné techniky a vzory pro dekorování kraslic.²⁷

²⁴ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, 2010. ISBN 978-80-7361-074-6., s. 42

²⁵ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 32

²⁶ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, 2010. ISBN 978-80-7361-074-6., s. 44 - 45

²⁷ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-500-0., s. 37

V Polabí bylo velmi oblíbené barvení vajec vařením v cibulových slupkách, v Polabském muzeu jsou dochovány nejstarší kraslice zdobeny jednoduchými motivy včelím voskem a následně obarveny právě v cibulových slupkách, čímž získaly hnědočervenou barvu. Ze stejné doby se dochovaly také kraslice vyškrabované, ty mají černý nebo temně fialový odstín a na jejichž skořápce jsou „rejsované“ bohaté květinové vzory, dekorativní pásy a mnohdy také verše. Tzv. „rejsování“ se provádělo pomocí zlomené břitvy nebo nožičku a rejsky si děvčata objednávala u někoho šikovného ve vsi.²⁸

1.4 Tradiční lidové techniky

Lidové tradice a tradiční lidové techniky jsou neoddelitelnou součástí kulturního dědictví mnoha společností po celém světě. Tyto dva aspekty spolu úzce souvisí, neboť lidové tradice často nacházejí své vyjádření a zachování skrze různé výtvarné techniky a umělecké formy. Tato spojitost mezi tradicemi a výtvarným uměním hraje klíčovou roli v uchování a předávání kulturní identity a historie. Lidové výtvarné techniky zahrnují tradiční malbu, krajkářství, vyšívání, tkalcovství, keramiku, drátařství, košíkářství a mnoho dalších technik. Lidé skrze tyto formy reflektují místní kulturu, zvyky a symboliku. Lidová výtvarná umění a řemesla jsou často neoddelitelně spojeny s lidovými tradicemi, společně přispívají k udržení kulturní identity a dědictví, a proto si myslím, že mají své místo i v aktivitách ve výtvarně didaktickém projektu, který je praktickým výstupem této diplomové práce.

V následujících podkapitolách se zaměřím na vambereckou krajku, jako na významný prvek českého folklóru, prozkoumám její historii, techniky výroby a kulturní význam. Kromě vamberecké krajky se budu zabývat také vizovickým pečivem, které je nedílnou součástí kulturního dědictví moravských Vizovic. v neposlední řadě se zaměřím na ornamentální tvorbu, její vývoj skrz různá období a kultury a význam, který má pro umělecké dědictví a lidovou tvorbu.

1.4.1 Vamberecká krajka

Krajka je vzdušná a prolamovaná textilie se vzorem. Vzor je tvořen různými způsoby – kroucením, prohazováním, proplétáním, uzlováním nebo šitím. Krajka se vyrábí ručně

²⁸ HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992, s. 38

několika technikami, mezi které patří šití, síťování, vyšívání, háčkování, drhání, pletení, krosienkování nebo paličkování. Nejrozšířenější je krajka paličkováná.²⁹

Krajka se zrodila v 16. století v Itálii a odtud se rozšířila do celé západní Evropy. Krajka sloužila k doplnění dámského i pánského oděvu, byla známkou bohatství a moci. Vznikaly krajkářské školy a dílny, v této době se na navrhování krajky dokonce podíleli umělci a přední malíři. Krajka upadá v druhé polovině 18. století a řemeslo se uchovává mezi krajkářkami a udržuje se spíše v lidovém umění, kde je krajka nedílnou součástí kroje. Ve 20. století v Čechách krajka ožívá a naše krajkářství získává dobré jméno ve světě.³⁰

Po třicetileté válce došlo k pádu starých režimů a lidé čelili chudobě a bídě, což vedlo k vzestupu vojenských dobrodruhů k moci. Jedním z těchto dobrodruhů byl Kašpar z Grambu, původem z Flander (dnešní Belgie), který se vypracoval z mlynářského syna na post plukovníka v císařské armádě. Získal šlechtický titul a v roce 1629 se stal vlastníkem panství. Jeho tvrdý a nekompromisní přístup při vymáhání daní byl všeobecně znám. Po jeho úmrtí v roce 1635 převzala panství jeho vdova Magdalena. Ta byla schopnou hospodyní a brzy si uvědomila potenciál vrchnostenského obchodování. Přivedla učitelky paličkování z Flander a zahájila organizovanou výrobu západoevropských krajek. Tím se vamberecká oblast stala významným centrem krajkářství v Čechách.³¹

Vamberecké krajkářství vyniká ve světě paličkované krajky, což je tradiční textilní umění. Ve 20. století došlo k přechodu od tradičních krajek k modernějším vzorům, které se paličkovaly podle předkreslených předloh. Krajkářky používaly podušku zvanou "herdula", paličky a špendlíky. Krajky byly vytvářeny z různých typů příze, včetně bavlny, lnu a kovu, v závislosti na konkrétním vzoru. Paličkování zahrnuje různé krajkářské techniky, které se provádějí s paličkami v párech, přičemž nejběžnějšími vazbami jsou pláténko, polohod, řetízek a lístkovina. Pro výplně větších ploch se používá půdice. Vzory se přenášejí na podušku pomocí předloh nazývaných

²⁹ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkováná krajka*. Praha: I. Prošková, 2003. ISBN 80-86455-02-5, s. 3

³⁰ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkováná krajka*. Praha: I. Prošková, 2003. ISBN 80-86455-02-5, s. 11

³¹ Dostupné z: <http://tradice.vamberk.cz/historie/magdalena-grambova-a-pocatky-krajkarstvi-na-vamberecku/>

"podvinky". I když samotná technika paličkování zůstala beze změn po staletí, vzory se vyvíjely podle aktuálních vkusů a módy.³²

V roce 1946 vzniká v Orlických horách výrobní umělecké družstvo Vamberecká krajka, jehož úkolem je sdružovat krajkářky a výtvarnice, věnovat se výrobě paličkované krajky, udržovat její technickou i historickou úroveň a hledat nová uplatnění pro paličkovanou krajku v dnešní společnosti. Vamberecké družstvo získalo několik významných ocenění na mezinárodních výstavách, patří mezi ně například Čs. výstava Moskva 1956, Uměleckořemeslná veletrh Mnichov 1957, Expo Brusel 1958 (zlatá medaile), výstava uměleckých řemesel Florencie 1964, Káhira 1966, Expo Montreal 1967, Mezinárodní výstava krajek Bruggy 1995, v naší zemi získali 4 zlaté medaile na Libereckých výstavních trzích.³³

Pro vamberecké krajkářství je typická tzv. "vamberecká vláčková krajka." Tato krajka je metrová, vícepárová a v západoevropském stylu, charakterizovaná rovným zakončením na jedné straně a "zubatým" zakončením na druhé straně. Existuje mnoho různých vzorů této krajky, a každý vzor má své vlastní jméno, podle toho, co připomíná, například jahůdková, srdíčková, smrtková, žábová nebo jetelinka. Vedle výše zmíněných krajek mnohopárových rozlišujeme také krajku páskovou, která se liší tím, že je paličkována z úzkého pásku, který se tvaruje podle předlohy a jednotlivé díly se spojují šitím nebo háčkováním. Kdežto mnohopárové krajky jsou paličkovány v celé šíři zároveň, a způsob, jakým jsou paličkovány, ovlivňuje vzhled vzoru. Vytváření mnohopárových krajek je náročnější, vyžaduje mnohem více paliček (desítky až stovky) a technicky jsou složitější. Krajka pásková může být vhodná pro začátečníky, ale i tak nabízí možnost vytvořit krásná díla.³⁴

1.4.2 Vizovické pečivo

Jak už název napovídá, jedná se o lidovou techniku, která vznikla ve Vizovicích u Zlína. s výrobou Vizovického pečiva přišla pekařská rodina Lutonských, která začala z jednoduchého, nekynutého, těsta vyrábět a péct figurky, které později dostaly název

³² Dostupné z: <http://tradice.vamberk.cz/historie/kdyz-se-rekne-krajka/>

³³ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkováná krajka*. Praha: I. Prošková, 2003. ISBN 80-86455-02-5, s. 19

³⁴ Dostupné z: <http://tradice.vamberk.cz/historie/tradicni-vamberecke-krajky/>

Vizovické pečivo. Původně to byly hračky, které byly oblíbené hlavně mezi chudými lidmi, kteří si je na rozdíl od jiných hraček mohli dovolit. Později se z těsta začaly dělat dekorativní předměty, jako například vánoční nebo velikonoční ozdoby. Původní tvary vizovického pečiva byly poměrně jednoduché, patřily mezi ně zvířátka, mašle, někdy postavy. Až po válce se z těsta začaly vyrábět svícny, betlémy a další větší kusy. Původní vizovické pečivo však zahrnovalo pouze 34 základních tvarů, symbolů, které nesly specifický význam, který na Valašsku uctívali.³⁵

Zde je pár tradičních symbolů a jejich význam: ryba byla symbolem mlčenlivosti, žába znakem čisté vody, sluníčko dárce života, ježek vyháněl z chalupy zlo, jelen symbolizoval bystrost, labuť byla znakem milostnosti, páv a ještěrka přinášeli bohatství, kohout se slepicí plodnost, zajíc značil postřeh a ovečka zase dobrotu, rak měl ochraňovat matku. Symbol raka se vyšíval také na kútnice, což byl v podstatě závěs, kterým se ve světnici oddělovala postel s rodičkou a dítětem.³⁶

Pro zdobení se využívalo pět základních technik: krájení, stříhání, mašličkování (dlouhý úzký váleček se nabírá do mašliček), vpichování a otisk. Každé vizovické pečivo muselo těchto pět technik obsahovat.³⁷

Těsto se dělalo z té nejhorsí mouky, protože ta měla nejvíce lepku. Těsto se běžně dělá z jednoho kilogramu mouky a čtyř decilitrů vody a je potřeba, aby bylo velice tuhé. z tuhého těsta se totiž nejlépe tvaruje. Proces hnětení by měl trvat asi hodinu, aby bylo těsto dobře zapracované. Hotové těsto by se mělo nechat alespoň šest hodin odpočinout v chladu, pokud jsou v něm poté hrudky, musí se znovu důkladně hníst, cílem je dokonale hladké a jemné těsto, ze kterého se pak již může modelovat. Jednotlivé části těsta se k sobě lepí vodou. Důležité je mít těsto, se kterým zrovna nepracujeme, přikryté, aby nevyschlo. Vymodelované výrobky se nechávají schnout tři až pět hodin, poté se potřou rozšlehaným vajíčkem a dají se péct na velmi nízkou teplotu, aby správně vyschly a získaly typickou zlatavou barvu a lesklý povrch.³⁸

³⁵ BRAHOVÁ, Marie. *Vizovické pečivo včera i dnes*. Náchod: Nakladatelství, zásilková služba, 1999., s. 3 - 4

³⁶ BRAHOVÁ, Marie. *Vizovické pečivo a ozdoby z těsta*. Náchod: Nakladatelství, zásilková služba, 2003. ISBN 80-86650-04-9., s. 6

³⁷ BRAHOVÁ, Marie. *Vizovické pečivo a ozdoby z těsta*. Náchod: Nakladatelství, zásilková služba, 2003. ISBN 80-86650-04-9., s. 7

³⁸ BRAHOVÁ, Marie. *Vizovické pečivo a ozdoby z těsta*. Náchod: Nakladatelství, zásilková služba, 2003. ISBN 80-86650-04-9., 7 - 22

1.4.3 Ornamet v lidové tvorbě

Ornamentální kreslení má velice dlouhou historii, vyvíjela se samostatně, bez ohledu na vývoj vzdělanosti, a proto se stala velice oblíbenou zdobnou technikou mezi prostým lidem na venkově. Ornamenty zdobily předměty z různých materiálů již v 18. století. Nejčastěji se objevovaly na textilu, zejména v podobě výšivky, kterou se zdobily kroje, šátky, plachetky nebo zástěry. Dále nemůžeme opomenout lidovou keramiku, kde ornamenty zdobily různé džbány, mísy nebo talíře a v neposlední řadě se ornamenty vyskytovaly v malbách na lidovém nábytku.³⁹

V ornamentu můžeme nalézt jednotlivé ornamentální prvky, jako tečka, čárka a oblouček, ze kterých dále vznikají ornamentální motivy: čtvereček, obdélník, trojúhelník, lichoběžník, deltoid, kolečko, ovál, čočka, slza, křížek, měsíček, srdíčko, jablíčko, lístek, zvoneček, poupě, spirála atd. z těchto motivů pak vznikají ornamentální sestavy. Inspirace pro ornamentální tvorbu vychází hlavně z přírody, která zásobuje náš tvarový fond už od útlého dětství. Při samotné tvorbě je důležité dodržet několik pravidel a postupů.⁴⁰

Při tvorbě ornamentu je důležitá proporce a symetrie, velikost jednotlivých prvků musí být ve správném poměru. Části ornamentu musí být dokonale souměrné, tzn. co je vlevo, musí být vpravo, a co je dole, musí být nahoře. Jednotlivé tvary pak mají různý počet souměrných os, známe tvary jednoosé (srdíčko), dvouosé (kosočtverec), trojosé (trojúhelník), čtyřosé (čtverec) a mnohoosé. Kruh má nekonečné mnoho os souměrnosti. Dále v ornamentice rozeznáváme rytmus neboli střídání tvarů a mezer a barevnou symboliku.⁴¹

Ornamentika vstupovala do výtvarného vyjadřování po staletí, a to jak do užité tvorby, tak i do té čistě umělecké. Je jasné, že lidé z venkova byli mnohem pomalejší v přijímání dobových novinek než lidé z vyšších vrstev. Stejně tomu bylo i s ornamentikou, kterou zprvu venkované brali jako novátorský rušivý element,

³⁹ Srov. DRBOHLAV, Vít. *Lidová škola kreslení ornamentálního*. Praha: B. Kočí, [1913], s. 6; LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České tradice v proměnách času: kroje - zvyky - umění*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-500-0, s. 291

⁴⁰ DRBOHLAV, Vít. *Lidová škola kreslení ornamentálního*. Praha: B. Kočí, [1913], s. 6 - 7

⁴¹ DRBOHLAV, Vít. *Lidová škola kreslení ornamentálního*. Praha: B. Kočí, [1913], s. 7 - 12

vycházející z panských témat. Právě kvůli tomu se prvky renesance, empíru, rokoka či baroka, které se v lidovém ornamentálním řádu prosadily nejvíce, dostaly do obliby až několik staletí po skončení těchto epoch. Inspirace těmito slohy se projevovala v lidové ornamentice různě, někdy v tvarech, jindy v motivech nebo barvách. Vzniklé motivy se většinou ustálily a používaly se několik generací po sobě, takové zakotvení je pro lidovou tvorbu charakteristické.⁴²

2 Vývoj dětského výtvarného projevu

Výtvarný projev u dětí hraje klíčovou roli v jejich celkovém rozvoji a sebeprosazení se. Pedagog musí znát základní typologii vývoje dětského výtvarného projevu, na jejímž základě je schopen koncipovat úlohy a přistupovat k vedení výuky a hodnocení dětí tak, aby v nich, i přes přirozené překážky, které s sebou každá fáze nese, nadále rozvíjel kreativitu a chuť tvořit. v této podkapitole se proto budu zabývat vývojem dětského výtvarného projevu. Zaměřovat se budu na věkové skupiny dětí, které budu v rámci realizace praktické části učit.

Vývoj dětského výtvarného projevu lze rozdělit do tří období – spontánní výtvarné projevování dětského věku, krize výtvarného projevu a období dospívání. Základní charakteristiky výtvarného vývoje zůstávají relativně konstantní, radikálně se však změnila časová křivka odrážející průběh tohoto vývoje. Na základě pozorování prvních tříd základních škol lze konstatovat, že vyjádření lidské postavy, známé jako "hlavonožec", se posunulo od předškolního období až k ranému školnímu věku. Opačný trend v čase lze sledovat ve vzniku krize výtvarného projevu, která se objevuje u žáků ve věku deseti let a mladších. Spontánní období se tak často omezuje na pouhé dva až tři roky, což může dítě připravit o dostatečný čas k plnému výtvarnému rozvoji a vytvoření pevného vztahu k výtvarné komunikaci.⁴³

Dětský výtvarný projev je jedním z nejvýraznějších způsobů, jak děti komunikují a vyjadřují své myšlenky a pocity. Pro mou práci je vzhledem ke složení skupin, kde jsem projekt realizovala, stěžejní období krize dětského výtvarného projevu a období dospívání.

⁴² LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České tradice v proměnách času: kroje - zvyky - umění*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-500-0., s. 292

⁴³ ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997. ISBN 80-902267-2-8., s. 23

Fáze tzv. krize v dětském výtvarném projevu se projevuje soubojem mezi tradičními a novými formami, postupně ztrácí svoji jednoznačnost a jednoduchost při zobrazování běžných motivů, jako jsou stromy, domy nebo lidé. Toto období nastává u dětí ve věku 9–10 let, případně i dříve. Grafické vyjádření již není tak spontánní a výrazné, jak tomu bylo na počátku vývoje. Stará, rigidní schémata již nepokryjí potřeby dětí, ale zároveň nová schémata nejsou schopna je ihned nahradit tak, aby zachovávala anatomickou a perspektivní přesnost. v této fázi si děti s kritičností uvědomují nedokonalosti svého výtvarného projevu, což často vede k ztrátě sebedůvěry, úbytku zájmu o výtvarné vyjádření a stagnaci ve vývoji výtvarného projevu, která může být i trvalá. Tato krize je ovšem zcela přirozená, a to do jaké míry se rozvine, závisí hlavně na typologii a působení vychovatelů a okolí. Proto je velice důležité přistupovat k hodnocení projevu citlivě a nepřeceňovat realistický způsob vyjadřování.⁴⁴

Oproti tomu se období dospívání jeví jako jednoznačnější, lidé po prodělání krize výtvarného projevu často necítí potřebu se výtvarně vyjadřovat. Pokud tuto stagnaci překonají, tak své výtvarné vyjadřování profilují podle svých zájmů a preferencí, a učitel by to měl respektovat.

Žáci často v tomto období jeví zájem hlavně o složitější výtvarné postupy a techniky, jako je grafika, fotografie, animace apod.⁴⁵

Vzhledem k tomu, že pár jedincům ve skupině, ve které budu realizovat svůj výtvarně didaktický projekt, je pouze 6 let, považuji za vhodné, abych zde charakterizovala i stadium spontánního výtvarného projevu.

Uždil (1974) toto období dělí do tří etap – 1. nahodilá čáranice, 2. dodatečně interpretovaná čáranice a 3. kresba s úmyslem zobrazit zvolený motiv. Žáci v mojí skupině se nacházejí ve třetí etapě, již tedy chápou, že jevy a věci, se kterými se setkávají v běžném životě, mohou převést na papír. Výtvarná činnost se pro ně stává účinným prostředkem komunikace.⁴⁶

⁴⁴ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1469-4., s. 57 - 58

⁴⁵ ROESELLOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-058-7., s. 16

⁴⁶ UŽDIL, Jaromír. *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974., s. 94

3 Projektové vyučování ve výtvarné výchově

Výtvarná výchova je důležitou součástí vzdělávání, protože umožňuje rozvíjet kreativitu, představivost a estetické cítění u žáků. Skrze výtvarné aktivity se děti učí vnímat a vyjadřovat svět kolem sebe a rozvíjejí své motorické schopnosti. Výtvarná výchova také podporuje emoční a sociální rozvoj dětí a umožňuje jim komunikovat s ostatními lidmi skrze umělecké vyjádření. Vzhledem k tomu, že hlavním výstupem je výtvarně didaktický projekt, budu v této kapitole rozebírat právě projektové vyučování.

„Projekt chápeme obecně jako dlouhodobou, plánovanou a organizovanou činnost, která vede ke konkrétním výsledkům, a která je realizací nějakého úmyslu.“ (Šobánková, 2006, strana 33)

Výtvarně projektová metoda vznikala v 70. letech jako reakce na povrchnost vztahů dětí ke světu a lhostejnosti v mezilidských vztazích. Didaktici a pedagogové proto hledali témata, která by nabízela více rovin k přemýšlení a jejichž prostřednictvím by bylo možné okolnímu světu lépe porozumět a získat k němu hlubší vztah.⁴⁷

Výtvarně projektová výuka spočívá v promyšlené skladbě navazujících úloh. Oproti výtvarným řadám, které jsou tvořeny jednoduchými celky, jsou projekty řetězce se složitou vazbou.⁴⁸

Hranice mezi výtvarnou řadou a projektem není jednoznačně vymezená. Někteří učitelé označují za projekty i menší samostatné úkoly, které žákům zadávají a které vedou k vytvoření posteru nebo powerpointové prezentace na určité téma. Tato definice by považovala výtvarné řady za projekty. Nicméně ve výtvarné výchově se vyskytují i opravdu rozsáhlé a komplexní projekty, často s dlouhodobým nebo intenzivním charakterem, které zapojují velké množství žáků a učitelů.⁴⁹

Výtvarné projekty v souladu s kurikulem propojují kognitivní, emocionální a sociální aspekty vzdělávání. Umění podporuje individuální rozvoj a pozitivní sociální interakce. Interakce s uměleckým dílem má kulturotvorný a terapeutický význam. v expresivních

⁴⁷ ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997. ISBN 80-902267-2-8., s. 28 - 30

⁴⁸ ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997. ISBN 80-902267-2-8., s. 28 - 30

⁴⁹ STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově.*, s. 58

oborech se využívá žákova vlastní tvořivá činnost a obsah se realizuje skrze kreativní aktivity žáků.⁵⁰

3.1 Plánování projektu

Projektová metoda vede žáky k samostatnosti a tvořivosti při řešení problému, mimo to propojuje školu se životem. Projekt prochází dvěma rovinami, a to plánováním činnosti a samotnou realizací.⁵¹

Příprava pedagoga by měla zahrnovat několik klíčových aspektů. Ty zahrnují studium aktuálních vzdělávacích dokumentů, jako jsou celonárodní kurikulum a školní vzdělávací plány. Dále je součástí přípravy vytváření tematických plánů pro určité období, jako jsou čtvrtletí nebo pololetí, v souladu s požadavky na státní i školní úrovni. Tyto plány by měly umožňovat začlenění učební látky do širších témat, například do výtvarných řad nebo projektů. Důležitou částí přípravy je také sběr informací, plánování výtvarných problémů a technik, motivace žáků, stanovení postupu a organizace výtvarných aktivit. Nelze opomenout ani přípravu na hodnocení podle předem stanovených kritérií a reflexi.⁵²

3.2 Téma projektu

„Tématem ve výtvarné výchově rozumíme východisko výpovědi, silnou, jednotící myšlenku s mnoha významovými polohami. Je to vícevrstevný podnět s různými úrovněmi, které učitel a žáci společně odkrývají během edukačního procesu.“
(Stehlíková, Babyrádová, Šobáňová, Blažek, Musilová, Sosna, Tikalová, 2015, strana 60)

V projektovém vyučování je klíčová strukturace tématu, s tématem se experimentuje, větví se a rozbíhá se různými směry. Řetězení námětů do kratších či rozsáhlejších celků umožňuje se do tématu více ponořit a přináší nečekané možnosti výtvarně výchovného působení v širších kulturních kontextech. Lze říci, že žádné téma není bezvýznamné,

⁵⁰ SLAVÍK, J.; LUKAVSKÝ, J.; LAJDOVÁ, A. *Princip imaginace v didaktické znalosti obsahu (na empiricko-výzkumném příkladu výtvarného projevu)*., s. 114

⁵¹ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1469-4., s. 33

⁵² STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově.*, s. 55

hloubku lze nalézt i ve zdánlivě nezajímavých tématech. Hloubku totiž do námětu vkládáme my sami. Důležité je mít na paměti, že náměty by měly být nějakým způsobem provázány tak, aby se neztrácela souvislost a nevznikl chaos. Téma musí být spojeno s prožitkovými aktivitami, důraz klademe také na použití nových výtvarných forem, aby vznikla osobitá a různorodá výtvarná díla.⁵³

V rámci výtvarných projektů se pracuje s různými inspiracemi a podněty z nejrůznějších oblastí lidského působení. Témata projektů mohou být odvozena z nejrůznějších oblastí lidské kultury a přírody, jako je například koncept dobra a zla, prvky rostlin, svět zvířat, technologie, komercializace veřejného prostoru nebo vliv médií na člověka. k těmto tématům může být přistupováno jak seriózně, tak i s humorem.⁵⁴

3.3 Výtvarné materiály, nástroje a techniky

Výtvarné projekty i výtvarná výchova se vyznačují prací s různými materiály, nástroji a technikami. Cílem výtvarných projektů je najít optimální řešení výtvarného problému, které vyžaduje vhodnou výtvarnou techniku. Výtvarný pedagog postupně rozšiřuje žákům možnosti vyjadřování prostřednictvím různých technik a materiálů. Techniky zahrnují kresebné postupy, malbu, grafiku, plastickou a prostorovou tvorbu, soudobé výtvarné postupy a nová média.⁵⁵

4 Lidová tradice z pohledu Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání

Vzhledem k tomu, že v rámci praktické části diplomové práce budu pracovat se žáky základní umělecké školy, konkrétně s výtvarným oborem, rozhodla jsem se do práce zařadit i charakteristiku tohoto oboru a klíčových kompetencí dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání. Vedle toho zde shrnu také to, do jaké míry jsou lidové tradice a kulturní dědictví v RVP ZUV zahrnuty.

⁵³ROESELLOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-058-7., s. 54 - 55

⁵⁴STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově.*, s. 59

⁵⁵STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově.*, s. 67 - 68

RVP ZUV umožňuje flexibilní organizaci výuky podle potřeb žáků a škol, podporuje samostatnost škol, umožňuje specializaci a různorodou organizaci vzdělávání. Hlavním cílem základního uměleckého vzdělávání není jen poskytovat základy v uměleckých oborech, ale především podporovat rozvoj důležitých dovedností a postojů žáků skrze vlastní tvorbu a setkávání se s uměním. RVP ZUV je otevřený dokument, pravidelně přehodnocovaný podle potřeb žáků, zkušeností učitelů a společenských změn.⁵⁶

Výtvarný obor v rámci základního uměleckého vzdělávání umožňuje žákům komunikovat skrze výtvarný jazyk. Vzdělání v tomto oboru nejen rozvíjí nové způsoby vyjádření a témata inspirovaná okolním světem, ale také formuje výtvarné dovednosti a estetický smysl žáků. Studium ve výtvarném oboru podporuje rozvoj vyjadřování, představivosti, vnímání, myšlení, estetického cítění a tvořivosti, což ovlivňuje osobnost žáka a rozšiřuje jeho výtvarný projev. v rámci tohoto vzdělávání se žák učí pojmenovávat výtvarné znaky a prvky, sdílet své myšlenky a emoce prostřednictvím výtvarného jazyka a respektovat různorodé výtvarné projevy. To mu umožňuje intuitivně a později záměrně používat výtvarný jazyk, materiály a nástroje. v rámci vzdělávání v tomto oboru se zaměřujeme na dvě úzce propojené oblasti: Výtvarnou tvorbu a Recepce a reflexi výtvarného umění, s důrazem na konkrétní využití očekávaných výstupů. v oblasti Výtvarná tvorba žáci rozvíjejí kreativitu, pracují s výtvarnými znaky, materiály a nástroji a získávají dovednosti v základních výtvarných technikách. v oblasti Recepce a reflexe výtvarného umění se pak žákům otevírá prostor pro porozumění historii a vývoji výtvarného umění a jeho praktické využití v různých kontextech.⁵⁷

⁵⁶*Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*, 1. Vydání, Výzkumný ústav pedagogický v Praze 2010, ISBN 978-80-87000-37-3.
Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladniumelecke-vzdelavani>, [cit. 2013-06-20], s. 10

⁵⁷*Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*, 1. Vydání, Výzkumný ústav pedagogický v Praze 2010, ISBN 978-80-87000-37-3.
Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladniumelecke-vzdelavani>, [cit. 2013-06-20], s. 37

4.1 Základní klíčové kompetence podle RVP pro ZUV

Vybudování klíčových kompetencí v základním uměleckém vzdělávání zahrnuje specifické znalosti, dovednosti a postoje nezbytné pro umělecký rozvoj žáků a jejich budoucí úspěch v praxi i profesním životě. Tyto kompetence se zaměřují především na podporu schopnosti žáků tvořit, vnímat a interpretovat umělecká díla. Skrze ovládnutí těchto dovedností se u žáků buduje pozitivní vztah k umění, kultuře, k ostatním lidem a k sobě samým. v základním uměleckém vzdělávání navazujeme při rozvoji kompetencí na dovednosti, které žáci získali v předchozích fázích svého studia. Proces vytváření a rozvíjení klíčových kompetencí je kontinuální, a hlavním cílem základního uměleckého vzdělávání je vybavit žáky kompetencemi, které odpovídají jejich individuálním schopnostem v daném období. Cílem není dosáhnout definitivního stavu těchto kompetencí, ale neustále je prohlubovat. Klíčové kompetence jsou formulovány tak, aby byly sdílné napříč všemi uměleckými obory v rámci základního uměleckého vzdělávání. Patří sem kompetence k umělecké komunikaci, osobnostně sociální kompetence a kulturní kompetence.⁵⁸

4.1.1 Rozvíjení základních klíčových kompetencí podle RVP pro ZUV ve výtvarně didaktickém projektu inspirovaném lidovými tradicemi

Cílem výtvarně didaktického projektu, který je výstupem praktické části práce, je mimo jiné rozvíjení klíčových kompetencí v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní umělecké vzdělávání. v této podkapitole se zaměřím právě na tyto cíle a na to, jak budu rozvíjet jednotlivé klíčové kompetence skrze lekce inspirované lidovými tradicemi a lidovým uměním.

Kompetence k umělecké komunikaci

Jednotlivé výtvarné aktivity budou koncipovány tak, aby mimo jiné podnítily žáka k samovolnému volení a užívání prostředků pro umělecké vyjádření k tomu, aby svými výtvary vyprávěli příběh. Kromě toho budou v některých lekcích žákům představena díla lidové tvorby a žák tak pronikne do struktury a obsahu výtvarného díla a bude schopen rozeznat jeho kvalitu.

Kompetence osobnostně sociální

⁵⁸Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, 1. Vydání, Výzkumný ústav pedagogický v Praze 2010, ISBN 978-80-87000-37-3.

Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladniumelecke-vzdelavani>, [cit. 2013-06-20], s. 14

V jednotlivých hodinách budou žáci pracovat převážně samostatně, nicméně i tak v hodinách předpokládám situace, které budou vyžadovat nutnou spolupráci a žáci při nich budou muset pracovat tak, aby svým konáním negativně nezasahovali do práce ostatních, například při výběru látek, půjčování si pomůcek apod. Možnost zkusit si práci ve skupině dostanou žáci při vytváření ornamentů v rámci motivace, kde už o nutnosti spolupráce, komunikace, zapojení se do společné umělecké aktivity a uvědomění si zodpovědnosti za společné umělecké dílo, nebude pochyb.

Kompetence kulturní

Jedním z hlavních cílů lekcí, ve kterých budou žáci seznámeni s lidovými tradicemi, zvyky a uměním, je přimět žáky k vnímavosti k uměleckým a kulturním hodnotám a přivést je k uvědomění, že jsou nedílnou součástí lidské existence. Vedle toho je podněcuje k tomu, aby sami utvářeli a uchovávali umělecké hodnoty a předávali je dalším generacím.

RVP může zdůrazňovat tradiční formy umění, jako jsou folklorní tance, lidová hudba, lidová řemesla a výtvarné umění spojené s místní kulturou. To může poskytnout studentům příležitost seznámit se s bohatstvím místního uměleckého dědictví. Programy mohou zahrnovat studium kulturní historie, které provádí žáky historickým a kulturním kontextem, včetně tradic, rituálů a uměleckých prvků spojených s danou komunitou. Učitelé mohou začlenit projekty a aktivity, které jsou inspirovány lidovým uměním nebo které podporují tvůrčí výraz studentů v rámci místních kulturních tradic. v neposlední řadě poskytují školy studentům přímý kontakt s kulturním dědictvím skrze návštěvy místních uměleckých akcí, muzeí, a galerií. Cílem těchto iniciativ je podporovat znalost o kulturním dědictví, rozvoj kulturního povědomí a posilování identity studentů skrze umělecké vzdělávání.

4.2 ZUŠ Music Art, v.o.s.

bude realizován na Základní umělecké škole Music Art, která je součástí fakultních škol Univerzity Karlovy od roku 1992. Škola má osm poboček v Praze, a já jsem si pro svůj projekt vybrala pobočku na Barrandově. Hlavním zaměřením školy jsou hudební obory, ale najdeme zde i taneční a výtvarný obor.

Na Barrandovské pobočce mají žáci možnost vybírat z několika výtvarně zaměřených předmětů, mezi nimiž jsou kresba a malba, počítačová animace, filmová tvorba, digitální fotografie, plošná a objektová tvorba. Pro svůj projekt jsem si vybrala předmět Kresba a malba.

Výtvarný obor na Základní umělecké škole MusicArt poskytuje různé přístupy k tvorbě. Kromě tradičních disciplín existují i specializace jako animace a digitální fotografie. Výuka probíhá v malých, různorodých skupinách, což podporuje vzájemnou inspiraci a komunikaci. Žáci se hravou formou učí základy výtvarných disciplín a rozvíjejí své estetické vnímání. Získávají nové dovednosti v kreslení, technice a komunikaci. Výtvarný obor má tři stupně: přípravnou výtvarnou výchovu (2 roky), první stupeň (7 let) a případně druhý stupeň pro středoškoláky s individuálními potřebami. Největší důraz je kladen na přípravnou výuku a první stupeň, který končí závěrečnou prací na vybrané téma. Přípravná výtvarná výchova (pro žáky 6-7 let) zahrnuje základní dovednosti, rozvoj fantazie a techniky. Žáci se učí vyjadřovat své myšlenky klasickými výtvarnými prostředky, a ti, kteří nejsou v přípravné skupině, mohou být zařazeni do prvního stupně. v prvním stupni si žáci vybírají specializaci, včetně kresby a malby, počítačové animace, digitální fotografie a objektové tvorby. Každá specializace má své vlastní předměty a hodnocení.⁵⁹

5 Současné postavení lidových tradic ve výtvarné výchově

Na základě vlastních zkušeností z dob mého studia i z mých návštěv hodin výtvarné výchovy v rámci praxí, se domnívám, že se při výuce lidových tradic, učitelé uchylují spíše ke stereotypnímu přístupu a volí běžné aktivity, které v žácích neprobouzí kreativitu, jako například typické velikonoční kreslení vajíček nebo pletení pomlázky. z hodin se často vytrácí vysvětlení toho, proč jsou lidové tradice tak důležité a mnohdy se žáci s některými svátky a tradicemi, po celou dobu studia základních škol, vůbec neseťkají. Tuto hypotézu budu ověřovat v průběhu realizace praktické části.

Během přípravy výtvarně didaktického projektu na téma lidových tradic jsem zjišťovala, z jakých materiálů mohou pedagogové výtvarných předmětů čerpat inspiraci.

⁵⁹ Dostupné z: <https://www.musicart.cz/vytvarne-obory/>

Pravda je taková, že jsem jich příliš mnoho nenašla, ale přeci jen zde zmíním alespoň dva zdroje, které mě zaujaly nejvíce.

Prvním z nich je internetový portál Neditovano.cz, který funguje jak inspirace pro náměty do výtvarných hodin a je dle mého názoru velice dobře zpracovaný. Vedle spousty námětů se zde zaměřují i na lidové tradice, a to zábavnou a originální formou. Nalezneme zde například pracovní listy „*Tvoříme o svátcích*“ s aktivitami na sváteční dny, změřené zejména na Velikonoce a Vánoce, ale i na dušičky.

Tyto svátky pak mohou být hlouběji prozkoumány a osvětleny prostřednictvím uměleckých děl, která pomáhají vysvětlit jejich význam a historii spojenou s těmito dny. Každý pracovní list obsahuje také tvořivou aktivitu, která umožňuje dětem učit se skrze vlastní tvůrčí vyjádření.⁶⁰

Na pracovních listech oceňuji hlavně originální a zábavný způsob, který podněcuje žáky k tvořivosti a zároveň jim předává to, co je v souvislosti se svátky důležité. Myslím si, že se jedná o skvělý zdroj inspirace pro výtvarné učitele, kteří by mohli v tomto tématu jinak tápat a měli by tendence ve svých přípravách „sklouzávat“ ke stereotypním aktivitám.

Jako další stojí za zmínku kniha „*Apolenka z modrotisku*“, která skrze pohádkový příběh seznamuje děti s technikou modrotisku a s rozmanitostí lidových vzorů. Knihu bych doporučila spíše pro žáky nižšího věku, vše je vysvětleno tak, aby neměli problém s pochopením. Knižka je stručná, není v ní mnoho textu, ale za to v ní nalezneme nádherné ilustrace od Veroniky Vlkové a Jana Šrámka, které pomohou žákům lépe pochopit, co to modrotisk je. Opět si myslím, že jde o skvělou pomůcku, která učitelům pomůže představit dětem tuto lidovou techniku, a to jasnou a zábavnou formou.

Přijde mi škoda, že se podobné portály a metodické publikace nezaměřují více na téma lidových tradic. Vyvolává to ve mně dojem, že tomuto tématu není přikládána taková důležitost, což je škoda, protože podle mého názoru to důležité téma je. Jak už jsem psala výše, svou hypotézu ověřím v následující praktické části diplomové práce.

⁶⁰ Dostupné z: <https://www.neditovano.cz/tvorime-o-svaticich>

6 Praktická část – Výtvarně – didaktický projekt inspirovaný lidovými tradicemi

Praktickým výstupem práce bude výtvarně didaktický projekt zaměřený na české lidové tradice a s nimi související techniky, jako je paličkovaná krajka nebo ornamentální tvorba. Projekt se skládá z pěti aktivit, kdy každá z nich žáky seznamuje s jinou tradicí, představuje jim různé výtvarné techniky a je určen pro žáky prvního stupně i druhého stupně základní umělecké školy. Odučen bude ve dvou třídách, ve třídě mladších žáků jsou děti ve věku

6 – 11 let a ve druhé třídě jsou žáci staří 12 – 15 let. Obě třídy jsou zaměřeny na kresbu a malbu s jinými technikami doposud téměř nepřišly do styku. Přesto mi bylo paní učitelkou umožněno zařadit i jiné techniky a odklonit se od toho, na co jsou žáci zvyklí.

Výtvarný projekt je sestaven tak, aby jednak žákům představil jednotlivé tradice, ale zároveň je nutil přemýšlet nad jejich přesahem do současnosti. Některé aktivity zahrnují originální techniky, se kterými se tato konkrétní skupina žáků setká poprvé. Cílem projektu je ukázat nové a originální způsoby, skrze které lze v základních uměleckých školách pracovat s tématem lidových tradic tak, abychom se vyvarovali stereotypních zadání a technik. Projekt zároveň poukazuje na důležitost toho, abychom dětem nezapomínali předávat znalosti ohledně kulturního dědictví, což je v dnešní době rozmachu digitálních technologií poměrně častý problém.

6.1 1. výtvarná aktivita – Pašijový týden

Téma	Velikonoční (pašijový) týden
Věk žáků	2. stupeň ZUŠ - 12 – 15 let
Časová dotace	3x 45 min
Zadání	Žáci si vyberou jeden den z pašijového týdne, seznámí se s tradicemi, které se k tomuto dni vážou a následně vytvoří komiks o minimálně 3 polích na formát A3, který bude ztvárňovat alespoň jednu charakteristiku tohoto dne, pracovat budou tuší a dřívkem.
Výtvarná technika	kresba tuší a dřívkem
Výtvarný problém	kompozice
Pomůcky	čtvrťka A3, tuš, dřívko, štětce
Kritéria hodnocení	Žák pracoval se zadanou technikou a dodržel počet minimálně 3 políček komiksu Žák kreativně a originálně ztvárnil vybraný den pašijového týdne na základě jeho charakteristiky
Cíle	Výchovný cíl: Žáci se zamýšlí nad významem jednotlivých dnů pašijového týdne a jejich tradicemi.
	Vzdělávací cíl: Žáci se seznamují s charakteristikou jednotlivých dnů pašijového týdne.
	Dovednostní cíl: Žáci se učí techniku kresby tuší pomocí dřívka.
Rozvíjené kompetence	<ul style="list-style-type: none"> • kompetence k učení • kompetence k řešení problému • kompetence komunikativní
Vazba na RVP pro ZUV	Přístupuje k tvorbě poznáváním a sebepoznáváním, podle svých individuálních schopností si stanovuje dílčí cíle, které dokáže realizovat. Na základě individuálních zkušeností a diskuzí si utváří vlastní

	výtvarný názor.
Navržené reflektivní otázky	Jaké zvyky a pověry se váží k tvému dni? Které z nich jsi do komiksu zaznamenal/a? Co ti během práce činilo obtíže a jak jsi si s nimi poradil/a?

Výkladová a motivační část

Co je to pašijový týden?

Velikonoce jsou pro křesťany nejvýznamnějším svátkem, protože symbolizují vykoupení světa. Týden, během kterého se připomínají události spojené s ukřižováním a smrtí Ježíše Krista, je nazýván pašijový týden. Tento týden je zakončením předvelikonočního půstu a začíná Květnou nedělí, následuje Modré pondělí, Šedivé úterý, Škaredá středa a Zelený čtvrtek. Nejvýznamnějšími dny jsou Velký pátek, Bílá sobota a Boží hod, tvořící tzv. velikonoční třídní období.

Květná neděle

Květná neděle označuje začátek posledního týdne předvelikonočního půstu. Tento den připomíná Ježíšův příjezd do Jeruzaléma, kdy ho lid vítal palmovými listy a ratolestmi. Květnou nedělí se konají průvody a v kostele se žehnají větve z kvetoucích stromů, jako jsou vrby, olše nebo kočičky. Tyto větve poté věřící přinášejí do svých domovů, kde mají přinést ochranu a požehnání.

Modré pondělí a Šedivé úterý

Tyto dny byly víceméně obyčejné pracovní dny a hlavní přípravy se začínaly až ve středu. Pondělí bylo nazýváno "modré" a toto označení má svůj původ již ve středověku, kdy se takto označovaly pondělky, které měly nějaká privilegia z neděle. Květná neděle přinášela určité úlevy, jako například snížené pracovní povinnosti, lepší stravu a více volného času. Některé z těchto výhod se pro věřící přenesly i na pondělí. Název "Šedivé úterý" zůstává dodnes nejasným.

Škaredá středa

Škaredá středa, někdy nazývaná také Sazometná, byla dnem, kdy začínaly přípravy na Velikonoce. Hospodyně věnovaly čas úklidu, odstraňovaly saze z pecí a komínů. Název

Škaredá nebo Sazometná je spojen s činnostmi, které nejsou příliš oblíbené a které jsou s tímto dnem spojené. Existuje i jiná verze, která hledá původ v tom, že se prý Jidáš škaredil na Krista, kterého pak zradil za 30 stříbrných, což si v tento den také připomínáme. Ke Škaredé středě se váže rčení, že pokud se člověk na tento den zamračí, bude se celý rok mračit.

Zelený čtvrtek

Zelený čtvrtek označuje začátek velikonočního třídenního období. Existuje několik výkladů původu názvu. Tradičně se přisuzuje probouzení přírody a pojídání zelených pokrmů. v tento den se připomíná poslední večeře Ježíše Krista, Jidášova zrada a modlitba v Getsemanské zahradě. Zvonění zvonů je nahrazeno hrkačkami. Lidé dodržují různé zvyklosti, jako omytí rosy nebo jídlo zelených pokrmů.

Velký pátek

Velký pátek, nejdůležitější den Velikonoc, byl dnem smutku a půstu. v kostelech se nekonaly běžné mše, pouze modlitby u Božího hrobu a pašije. Kristus byl v tento den ukřižován a pohřben. Velký pátek spojuje křesťanskou víru s pověřivostí. Lidé věřili v různé magické jevy, jako otevírání hrobů a skal. Spojovalo se to s pověrami o pokladech ve skálách. Pověry se týkaly i vody, kdy se věřilo v rozestupování vod a vylézání vodníků. Existovaly zákazy spojené s čarodějnictvím, nesmělo se hýbat se zemí, prát prádla a půjčovat věci.

Bílá sobota

Tento den je zasvěcen smutku u Ježíšova hrobu, ale v noci přichází oslava vzkříšení. Znovu se rozezní kostelní zvony a lidé zpívají. Oheň a světlo hrají významnou roli. Po slavnostní bohoslužbě se před kostely zapalují ohně, známé jako Jidášovy ohně. Lidé si z nich odnášejí oharky a vyrábějí Jidášovy křížky pro ochranu polí. Ukládání uhlíků za trámy slouží jako ochrana domů před požárem. Voda také má své uctívání, zejména v souvislosti s křtem. Symbolizuje ctění rodiny, vlasti a tradic. Lidé věří v léčivou sílu vody, kterou si přinesou ze studánky na Bílou sobotu a uchovávají ji doma po celý rok.

Velikonoční neděle

Velikonoční neděle začíná po sobotním západu slunce a zahrnuje Velikonoční noc, vrchol třídenního velikonočního období. Křesťané se v této noci scházeli k modlitbě a

prožívání Ježíšova zmrtvýchvstání. Ranní eucharistická hostina ukončuje půst a označuje začátek nejradostnějšího období křesťanského roku. v neděli se konají bohoslužby, během kterých se posvěcují velikonoční pokrmy, jako je pečený beránek nebo mazanec, které lidé poté sami konzumují. Část posvěceného pečiva se věnuje hospodářství, aby mu prosperovalo. Po čtyřicetidenním půstu je opět povoleno jíst maso, vejce a mléčné výrobky. Přípravy na Velikonoce zahrnují úklid domu a přípravu jídla. Důležitou součástí jsou tradiční velikonoční bochánky, nazývané mazanec, které dodnes patří mezi hlavní pečivo Velikonoc.

Velikonoční pondělí

Velikonoční pondělí je spojeno s lidovými zvyky, jako je pomlázka a koledování. Mladíci chodí se zelenými pruty a šlehají svobodné dívky, hospodyňky a starší ženy. Při koledování se zpívají tradiční velikonoční koledy a dívky rozdávají malovaná vajíčka - kraslice. Vajíčka symbolizují život a jaro. Používají se různé techniky a vzory pro zdobení kraslic.⁶¹

Průběh výuky

První výukový blok začal motivační fází, kdy byli žáci motivováni skrze motivační otázky typu: „Slavíte Velikonoce?“ „Jaké tradice spojené s Velikonocemi znáte a jaké dodržujete?“ „Znáte pojem Pašijový týden a případně názvy a charakteristiku jednotlivých dnů?“ Následně byli žáci seznámeni se stručnou charakteristikou jednotlivých dnů a s tradicemi, které se k těmto dnům vážou pomocí krátkého výkladu, který je sepsaný výše. Po motivační fázi jsem žákům sdělila zadání a nechala prostor pro případné dotazy. Žákům bylo vše jasné, a tak se začali připravovat na práci tím, že si rozebrali pomůcky a zamýšleli se nad svými pracemi. k zamýšlení jsem žákům nechala pár minut a potom jsem je začala postupně obcházet, abychom konzultovali jejich nápady. Po konzultaci žáci samostatně tvořili a během tvorby konzultovali se mnou, ale i mezi sebou navzájem. Asi 30 minut před koncem už měli všichni hotovo a mohli se věnovat úklidu a připravovat se na následnou společnou diskuzi nad vzniklými pracemi.

Závěrečná společná reflexe výuky:

⁶¹ viz. kapitola 1.3.4., strana 17 - 22

V závěru hodiny proběhla asi 20minutová společná diskuze, skrze kterou jsem ověřila, jak se mi podařilo splnit cíle, které jsem si v rámci této aktivity nastavila. Se žáky jsme se postavili kolem všech vzniklých prací, každý představil své dílo a ostatní zhodnotili, co je na daném dílu zaujalo a co by naopak udělali jinak. Následně dostal každý prostor ke svému zhodnocení hodiny a k tomu, aby sdělil, co si z výuky odnáší za nové informace a dovednosti.

Výsledné práce:

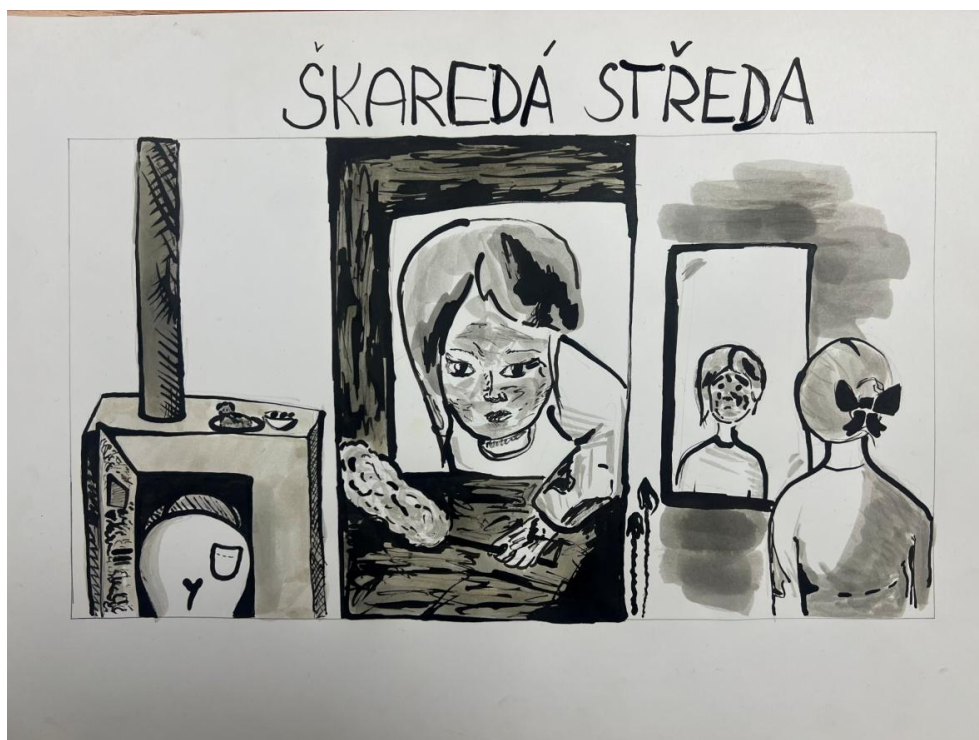

Obr. č. 1 - Žáci pracují na svých výtvorech

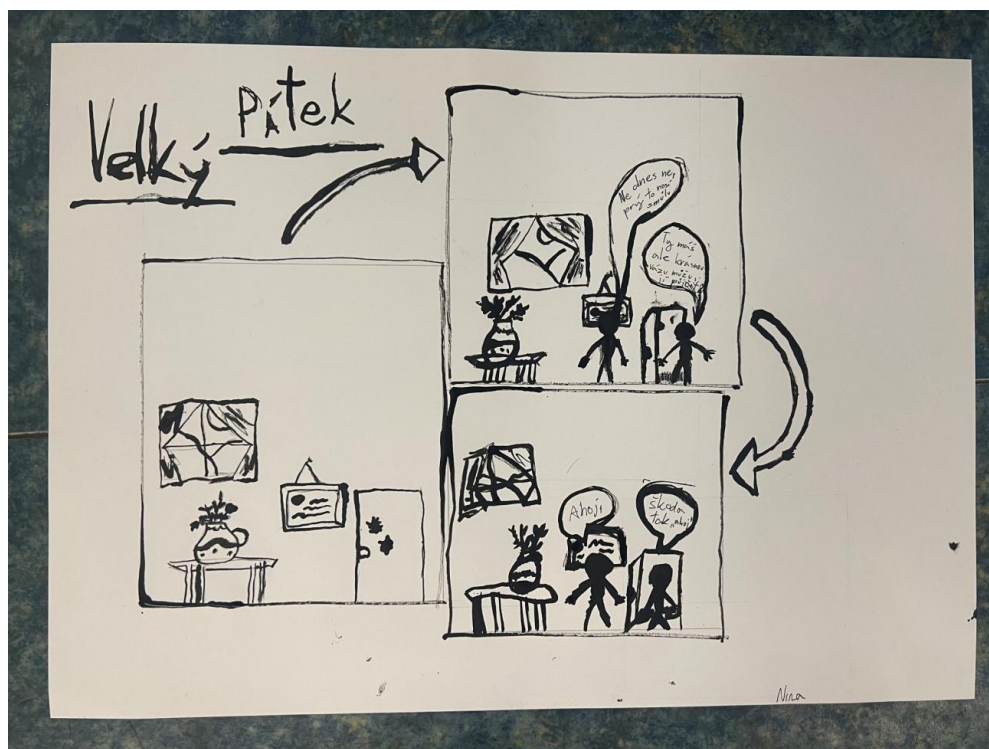
Obr. č. 2 - Květná neděle (žákyně, 15 let)

Žákyně ztvárnila příchod Ježíše Krista do Jeruzaléma, který si tímto dnem připomínáme. Do druhého pole nakreslila kostel ozdobený palmovými listy a ratolestmi. Její ztvárnění postavy i ostatních komponentů je hodně stylizované, budova kostela působí spíše jako dům. Kresba není příliš detailní, chybí například prostorovost staveb, propracovanost jednotlivých ploch, žákyně se vůbec nezabývala tím, jakou strukturu má travnatá plocha, jakou cesta nebo střecha domu. Podle ontogeneze dětského výtvarného projevu, kterou popsal například Uždil (1974) nebo Plevová (2022), si troufám říci, že práce kvalitou a ztvárněním neodpovídá věku autorky. Kromě toho žákyně nesplnila zadání, které vyžadovalo 3 a více oken. Kompozičně byla pole umístěna tak nešťastně, že jsme musely papír oříznout. Myšlenka byla poměrně trefná a vtipná, bohužel ve výsledné realizaci nebyla příliš naplněna.

Obr. č. 3 - Škaredá středa (žákyně, 15 let)

Žákyně zde zachytila typickou činnost – vymetání sazí. Ve třetím poli se dívka vidí v zrcadle a mračí se, protože má zašpiněný obličej. To odkazuje na pověru, že by se tento den člověk neměl mračit. Dívka pracovala detailně, snažila zachytit emoce ve výrazu postavy, struktury i prostorovost. Zkusila dokonce více způsobů práce s tuší – lineární kresbu i lazuru a využila téměř celou plochu papíru. Podle mého názoru je nejpropracovanější druhé políčko, kde ztvárnila detail toho, jak postava vymetá saze v krbu, zajímavá je zde i kompozice a prostorovost.

Obr. č. 4 - Velký pátek (žákyně, 12 let)

Tato žákyně ztvárnila Velký pátek, rozhodla se nakreslit komiks, kde se soustředila na zákaz půjčování věcí. Komiks doplnila i textem, pro lepší pochopení (postava se ptá druhé, zda si může půjčit vázu a druhá jí odpovídá, že ne, že to nosí smůlu). Tato žákyně měla menší obtíže při práci s tuší, byla to její první zkušenost s touto technikou. Konkrétně šlo o kaňky, práci s rovnoměrnou linií a neschopnost pracovat detailně. Žákyni jsem se snažila ukázat, jak lépe s dřívkem a tuší pracovat, vyzdvihnout, co je na práci zdařilé a namotivovat ji, aby se pro tvorbu více nadchla. I přes to ji tyto obtíže demotivovaly natolik, že se to podepsalo i na výsledné práci, která byla méně kvalitní, než je u této žačky běžné. Konkrétně si můžeme všimnout například velice jednoduchého ztvárnění lidské postavy, které žákyně zvolila záměrně, aby co nejrychleji dokončila práci a aby se nemusela dále trápit s technikou, která ji příliš nenadchla. Tento přístup je typický spíše pro období krize výtvarného projevu, které je podle Uždila (1974) charakteristické pro děti ve věku 9 – 10 let. Nicméně další práce této dívky byly zdařilejší, proto lze usuzovat, že ji práce na tomto zadání příliš nenadchla a nebyla dostatečně motivována k větší snaze.

Obr. č. 5 - Bílá sobota (žák, 13 let)

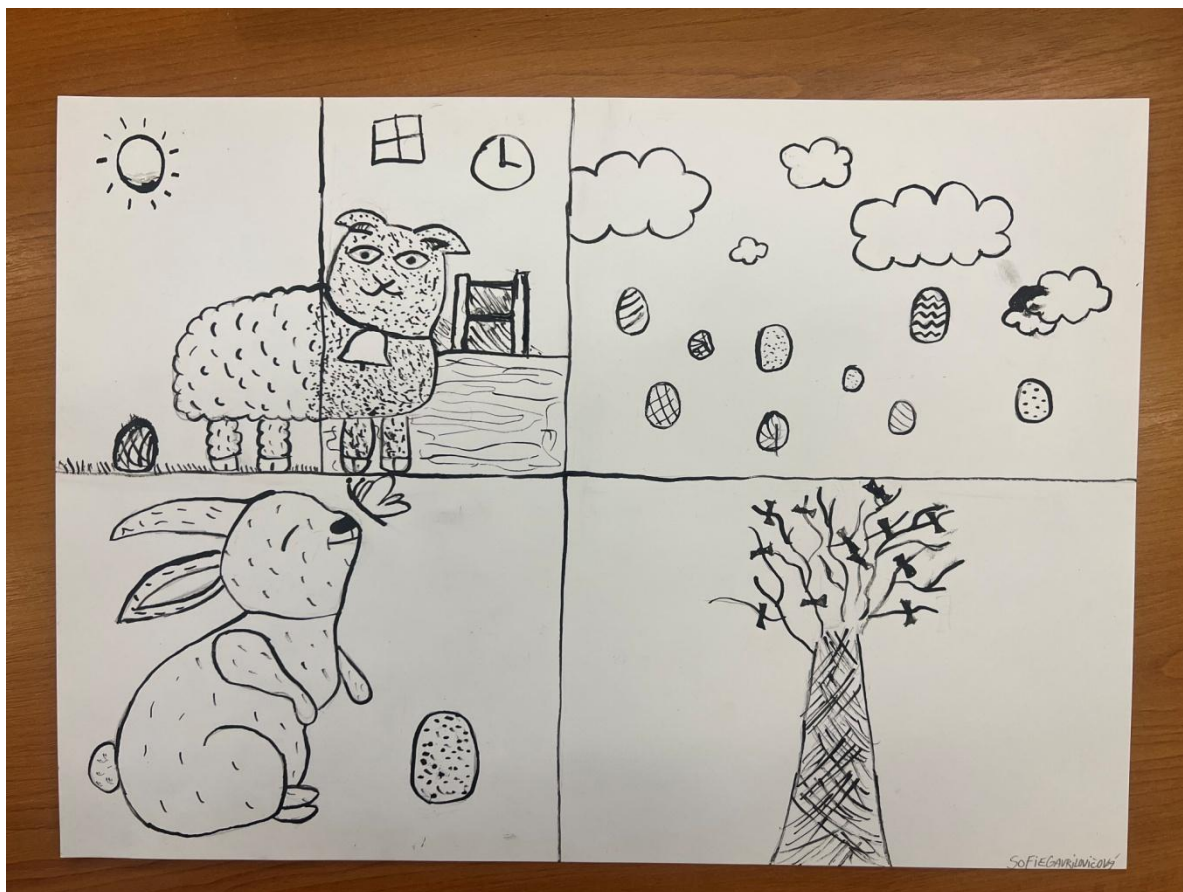
Žák zde zachytil otevření Kristova hrobu, smuteční náladu tohoto dne a přípravy na večerní oslavy. Smuteční atmosféry na obraze se snažil docílit strohými ilustracemi a tím, že jako jeden z mála naprosto vypustil lidské postavy. Zaměřil na zachycení křesťanské podstaty tohoto dne a ne na lidové zvyky. Žák pracoval s celou plochou papíru, jednotlivá pole jsou kompozičně správně vyvážena. Chlapec pracoval s detaily, jako je trojrozměrnost kamene, prasklina na kameni apod. Jeho práce působí čistě, s technikou neměl problém.

Velikonoční neděle...

Obr. č. 6 - Velikonoční neděle (žákyně, 13 let)

Žákyně se snažila vtipným způsobem ztvárnit velikonoční neděli, do komiksu nakreslila zmrtnýchvstání Ježíše Krista, posvěcování jídla (Kristus na jídlo svítí baterkou) a věnování posvěceného jídla hospodářství. Kresba je opět poměrně detailní (praskliny ve zdi, různé struktury, perspektiva stolu nebo střechy není správná, ale kladně hodnotím snahu o prostorovost. Postavy jsou záměrně lehce karikaturní, což dokresluje vtipnou myšlenku celého obrazu.

Obr. č. 7 - Velikonoční pondělí (žákyně, 12 let)

Žákyně zde zachytila typické zvyky spojené s Velikonočním pondělím – pečeného beránka, kraslice a pomlázku. Dívka měla zkušenost se zasazením pomlázky, kdy potom vyroste zapletená vrba, a tak pomlázku nakreslila již v tomto stadiu. Na prvním políčku autorka ztvárnila tradičního velikonočního beránka, kdy jedna polovina je opravdový beran a druhá pečený beránek na stole. Myšlenka se mi zdá vtipná a zajímavá, ale pravá část by si podle mě zasloužila lepší zpracování, aby bylo jasné, že se jedná o pečeného beránka. Kraslice, které prší z nebe, znázorňují typickou všudypřítomnost barvených vajíček, které neodmyslitelně patří k Velikonočnímu pondělí.

Reflexe

Vzhledem k tomu, že to byla má první odučená hodina v této konkrétní skupině, nevěděla jsem moc, co od žáků čekat a měla jsem obavy, aby pro ně moje zadání bylo jednak srozumitelné, ale také zajímavé. Co se týče srozumitelnosti, tak v té nebyl problém, všichni hned pochopili, co se od nich očekává, a tak jsme mohli poměrně

v brzké fázi hodiny začít pracovat, což určitě přispělo k tomu, že se nám podařilo vše stihnout během tohoto jednoho výukového bloku. Zároveň jsem si již během motivační fáze ověřila svou hypotézu, že žáci základních škol nemají moc velké ponětí o zvyklostech spojených s jarními lidovými tradicemi a doma je spíše nedodržují. z celé třídy, kde bylo 6 žáků, se pouze 2 z nich přihlásili k tomu, že doma Velikonoce slaví. Zbylí měli jen velmi základní znalosti o Pašijovém týdnu a o tomto svátku, jako takovém. Svůj výklad jsem se snažila, co nejvíce zestručnit a obsáhnout pouze nejdůležitější informace, abych žáky zbytečně nezahltila a neobírala je tak o čas pro tvorbu. I přesto si myslím, že souvislosti pochopili a vznikly tak zajímavé práce. Kvalita výtvarných prací byla různá, některé byly zdařilejší, jiné méně. To přisuzuji převážně tomu, že třída neměla předchozí zkušenost s perokresbou nebo s kresbou dřívkem a tuší. Žáci měli povoleno ztvárnit daný den i vtipným způsobem nebo jeho význam a zvyklosti přenést do dnešní doby, čímž jsem chtěla poukázat na to, že i dnes jsou tradice důležité a mají v naší společnosti své místo. Jedna žákyně například ztvárnila Kristovo posvěcování jídla, typické pro Velikonoční neděli, tak, že na něj svítí baterkou. Jiní se zase drželi spíše tradičního pojetí. Akorát jedna ze žákyň vytvořila pouze 2 okna komiksu i přesto, že v zadání bylo vytvořit okna alespoň 3 (viz. obr. č. 2). Odůvodnila to slovy, že nevěděla, co by do třetího pole dala. Většina žáků zvládla práci s technikou obstojně, nicméně jedna žákyně měla při práci potíže, což pro ni bylo i přes mou snahu ji povzbudit demotivující a následně se to projevilo i na její výsledné práci (viz. obr. č. 4), která nedosahovala takové kvality, která je této žákyně běžná.

V závěrečné diskuzi jsem si ověřila, zda žákům utkvěla v paměti nějaká fakta a zjistila jsem, že ano. Většina žáků sdělila, že neměla ponětí o zvyklostech spojených s Velikonocemi, ale že jim hodina přišla zajímavá a nyní již chápou význam tohoto svátku.

Hodinu hodnotím celkově kladně, řekla bych, že se mi podařilo splnit to, co jsem chtěla. Jediné, na co bych si dala příště větší pozor, je to, aby všichni vytvořili alespoň 3 pole komiksu a u některých na lepší výtvarné zpracování. Žáci nebyli zvyklí s tuší pracovat moc často a u žákyně, která zpracovávala Velký pátek, jsem pozorovala místy nechuť k technice, která se částečně podepsala na výsledné práci. Kdybych nebyla omezena časem, věnovala bych více pozornosti tomu, aby žáci měli možnost si techniku pořádně osahat a nevznikala tak následná frustrace z neúspěchu.

6.2 2. výtvarná aktivita – Masopustní průvod

Téma	Masopustní průvod
Věk žáků	1. stupeň ZUŠ – 8 – 12 let
Časová dotace	6x 45 min
Zadání	Žáci vymyslí masku, která doplní masopustní průvod a ponese význam, který je podle nich užitečný pro dnešní dobu. Žáci pracují technikou asambláže na formát A3.
Výtvarná technika	textilní asambláž
Výtvarný problém	kompozice
Pomůcky	textilní materiály, lepidlo, čtvrtky, nůžky
Kritéria hodnocení	Žák pracoval s textilními materiály a vytvořil masku na obličej. Žák kreativně a originálně ztvárnil masku a zamýšlel se nad jejím významem.
Cíle	Výchovný cíl: Žáci se zamýšlí nad tím, co by zlepšily ve světě, ve kterém žijí.
	Vzdělávací cíl: Žáci se seznamují s tradicemi spojenými s Masopustem.
	Dovednostní cíl: Žáci se učí techniku asambláž.
Rozvíjené kompetence	<ul style="list-style-type: none"> • kompetence k učení • kompetence k řešení problému • kompetence komunikativní • kompetence pracovní
Vazba na RVP pro ZUV	Přístupuje k tvorbě poznáváním a sebepoznáváním, podle svých individuálních schopností si stanovuje dílčí cíle, které dokáže realizovat. Využívá základní techniky vizuálně obrazného sdělení, prostorových činností včetně objektové a akční tvorby s využitím

	klasických i moderních technologií.
Navržené reflektivní otázky	Řekni nám, jak se jmenuje tvoje maska a co přináší lidem? Jaké tradiční masopustní masky si vybavíš z výkladu? Co ti během práce činilo obtíže a jak jsi si s nimi poradil/a?

Výkladová a motivační část

Kdy a proč se slaví masopust?

Masopust začíná 7. ledna a vrcholí týden před Popeleční středou (začátek půstu). Velikonoce jsou nejvýznamnějším křesťanským svátkem. Před jejich nástupem lidé dodržovali dlouhý půst, během kterého se nejedlo maso a nepořádaly se oslavy a zábavy. Proto si těchto radostí chtěli ještě před začátkem předvelikonočního půstu užít.

Jak se slaví Masopust

Masopust je obdobím radosti a veselí, konaly se různé taneční zábavy a hostiny. Masopust vrcholí v úterý před Popeleční středou – tento den se konaly průvody masek, které obcházeli stavení a všude pohostili. Byl to veselý den, kdy se lidé bavili. Kromě masopustního úterý, byl významný i tučný čtvrtek, kdy se jedlo tučné jídlo (vepřové maso s knedlíky a zelím), aby byli lidé silní celý rok. v neděli se zase chodilo na taneční zábavy.

Masopustní masky

Každá maska v průvodu měla svou roli a význam.

Medvěd

Hlavní postavou průvodu byl medvěďář s pytlím na zádech a s medvědem, kterého vedl na provaze. Medvěd měl zajistit dobrou úrodu. Medvěďářů s medvědy, mohlo být v průvodu i více.

Obr. č. 8 - Medvěd s medvěďářem

Slaměný

Maska byla tvořena silnou vrstvou hrachoviny s barevnými stuhami a kuželovitým kloboukem ze stejného materiálu. Kromě toho má slaměný začerněné tváře a v ruce bič. Jeho úkolem bylo obvykle vybírat výslužku.

Obr. č. 9 - Slaměný

Masopust

Masopust neboli Bakchus bývá nazýván pánem opilců a podle toho se i chová. Představuje tlustého muže, jeho kostým je tvořen ze spousty odstřížků barevných látek, na hlavě mívá klobouk nebo čepici. Na závěr masopustu bývá utopen nebo oběšen.

Obr. č. 10 - Masopust neboli Bakchus

Turek

Masky Turků bývají v průvodu většinou čtyři – dva modří a dva červení. Nosí vysoké čepice s pentlemi zdobené papírovými květy. Těch by mělo být 365, aby byl každý den v roce šťastný.

Obr. č. 11 - Turci

Smrtka

Smrtka je tradičně oblečena do bílého hábitu a na obličeji má strašidelnou masku, v ruce nosí kosu. Je symbolem konce.

Obr. č. 12 - Smrtka

Žid

Žid chodil s velkým pytlem, ze kterého prodával staré hadry a různé tretky, někdy nabízí i holičské služby, vždy však za peníze. Na sobě měl cylindr a dlouhé vousy, někdy i dlouhý červený nos. Obvykle drží dřevěnou tyčku, na které má ježčí kůži a tou se snaží dotknout nekryté části těla.

Obr. č. 13 - Židé

Laufri

První v průvodu byli svátečně oblečení mládenci tzv. laufři, kteří zjišťovali, ve kterém stavení budou ochotni je přijmout. Masky je typická papírovou čepicí a bílou uniformou s barevnými kousky látek, proto se této masce někde říkalo strakatý.

Obr. č. 14 - Laufri

Další tradiční masky

V průvodu byli také čerti a kominíci, kteří strašili děti a děvčata, bába nesoucí v nůši dědka či velké dítě, kterou ztvárňovali muži nebo kobyla.⁶²

Obr. č. 15 - Kobyla

Obr. č. 16 - Bába

⁶² viz. kapitola 1.3.3, str. 14 - 17

Průběh výuky

Výuka začíná opět motivační fází. Motivace žáků probíhá pomocí motivačních otázek typu: „Víte, co je to Masopust?“ „Jaké tradice se k tomuto svátku vážou?“ „Jaké masky vás zaujaly a proč?“

Kromě motivačních otázek je žákům sdělena charakteristika Masopustu a následně jsou jim ukázány tradiční masopustní masky a vysvětlen jejich význam. Po motivační fázi jsem žákům sdělila zadání a nechala prostor pro případné dotazy. Žáci měli dotazy na to, co vše je povoleno a začínali už sdělovat svoje nápady, vše potřebné jsem vysvětlila a poslala žáky vybírat si materiály a pomůcky k tvoření. Nechala jsem žákům pár minut na zamyšlení a potom jsem je začala postupně obcházet, abychom zkonzultovali jejich nápady. Po konzultaci žáci začali tvořit a během tvorby konzultovali se mnou, ale i mezi sebou navzájem. Vzhledem k nízkému věku žáci vyžadovali více asistence. Závěr hodiny jsme věnovali úklidu a společné diskuzi nad vzniklými pracemi. Bohužel ne všichni stihli práci dokončit, proto jsme práce dodělávali následující hodinu.

Závěrečná společná reflexe výuky

V závěru hodiny proběhla asi 10 minutová společná diskuze, skrze kterou jsem ověřila, jak se mi podařilo splnit cíle, které jsem si v rámci této aktivity nastavila. Se žáky jsme se postavili kolem všech vzniklých prací, každý představil své dílo a ostatní zhodnotili, co je na daném dílu zaujalo a co by naopak udělali jinak. Následně dostal každý prostor ke svému zhodnocení hodiny a k tomu, aby sdělil, co si z výuky odnáší za nové informace a dovednosti.

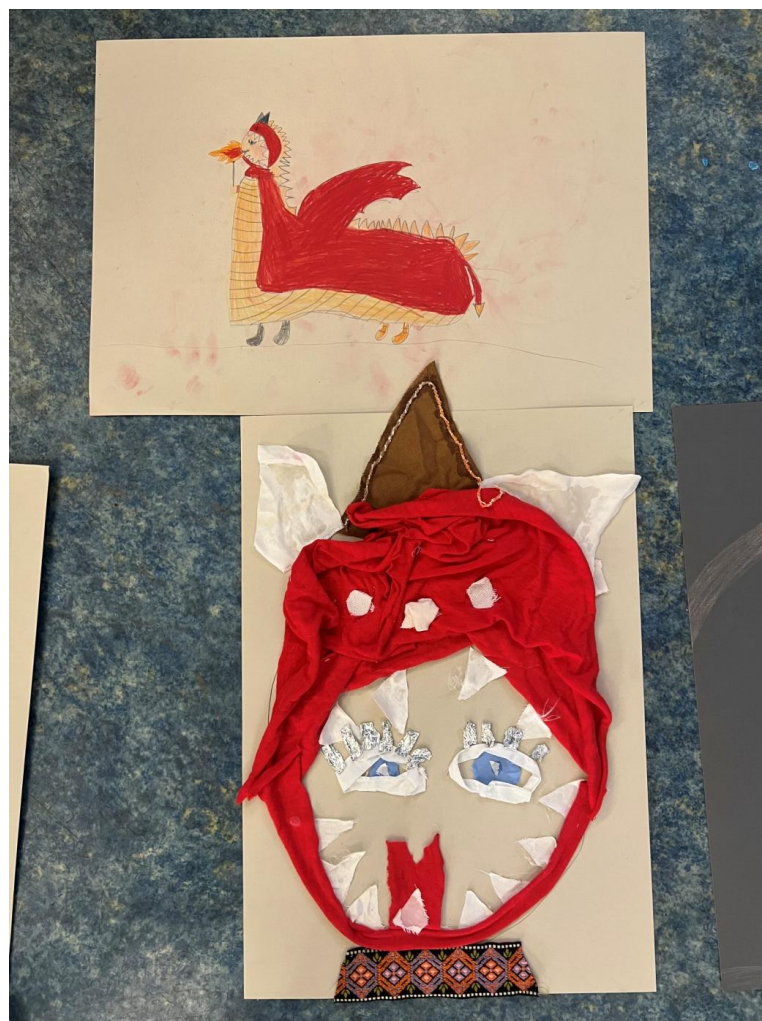
Ukázka výsledných prací

Obr. č. 17 - Žáci pracují na svých výtvorech

Obr. č. 18 - Žáci pracují na svých výtvorech

Obr. č. 19 – Drak (žákyně, 8 let)

Žákyně vytvořila masku draka, která by do světa přinášela mír. Pracovala poměrně detailně a kombinovala různé materiály. Na svém výtvoru vyznačila, jak by se měla maska nosit – obličej člověka, který masku oblékne, bude mít obličej uvnitř tlamy draka. Vrchní práce je ukázkou toho, že celý kostým je určen dvěma osobám. Výsledné dílo hodnotím velice kladně, líbí se mi myšlenka, kterou dívka do díla vložila a výtvarné provedení mi přijde také velice kreativní a zdařilé. Zaujal mě originální způsob umístění masky na obličej, který se u nikoho jiného neobjevil. Žákyně, i přes svůj nízký věk, pracovala samostatně a nevyžadovala téměř žádnou pomoc. Pracovala spontánně, se zaujetím, nevěšela si nedostatků a bylo vidět, že ji zadání nadchlo. z hlediska Uždilovy ontogeneze bych ji rozhodně zařadila do období spontánního výtvarného projevu.

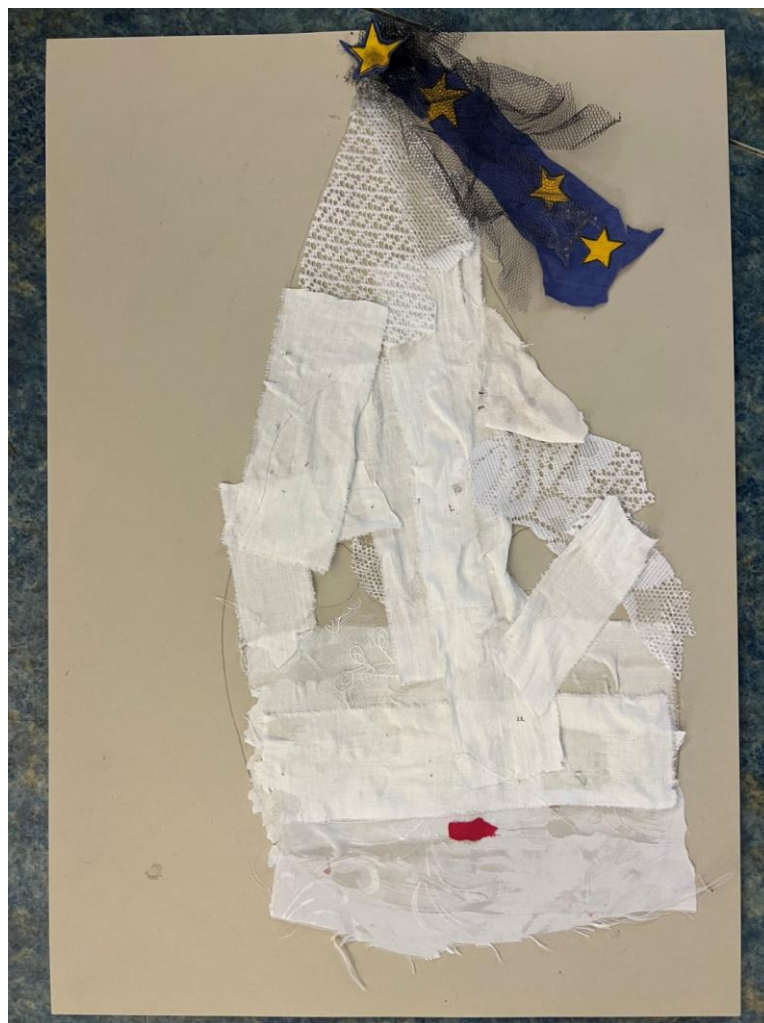
Obr. č. 20 – Jednorožec (žákyně, 9 let)

Žákyně se rozhodla vytvořit, poměrně obvyklý, motiv jednorožce, který by měl přinášet mezi lidi dobrou náladu. Pracovala se širokou škálou textilních materiálů, které na sebe vrstvila. Vrstvení odůvodnila tím, že v únoru, kdy se Masopust koná, je ještě poměrně zima a je potřeba se teple obléci, takže při tvorbě uvažovala i nad praktickým využitím masky. Na výsledné práci bych vyzdvihla propracovanost zdobných prvků – čelenka z růžiček. Nejprve jsem byla k motivu jednorožce skeptická, ale žákyně se nakonec odklonila od stereotypního, kýčovitého, ztvárnění a vznikla originální osobitá práce. Stejně jako předchozí žákyně, i tato pracovala hodně nahodile a spontánně a vůbec neřešila nedostatky své práce. Vzhledem k věku, by se dalo polemizovat nad tím, do jakého období tuto žačku zařadit, nicméně dle způsobu její práce ji řadím rozhodně do období spontánního výtvarného projevu.

Obr. č. 21 - Jelen (žákyně, 10 let)

Jelen od této žákyně by měl chránit lesy, čímž dívka odkazuje na požár v Českém Švýcarsku, který velkou část lesů zničil. Zároveň si uvědomuje důležitost lesů pro divou zvěř a pro tvorbu kyslíku. Tato myšlenka se mi velice líbí a překvapilo mě, že takto mladou žákyni napadla. Samotné provedení mi přijde také zdařilé, žákyně sice neexperimentovala příliš s materiály a držela se spíše „při zemi“, ale to mi osobně nevadilo, její práce je čistá, využila celou plochu papíru a zvolila motiv, který koresponduje s myšlenkou. Zajímavě si poradila s parožím, které vytvořila pomocí papírové koláže, kterou sama kolorovala do požadovaných tónů. Práce podle mě naprosto odpovídá období krize dětského výtvarného projevu, který je dle Uždila nebo Roeselové (2001) charakteristický tím, že se děti odklání od spontánního tvoření a snaží se o to, aby jejich práce co nejvíce odpovídali realitě. Ve zbylém čase navrhla i zbytek kostýmu., Žákyně pracovala samostatně, nevyžadovala v podstatě žádnou pomoc a já jsem s její prací byla spokojená.

Obr. 22 - Bílá paní (žákyně, 6 let)

Bílou paní vytvořila teprve šestiletá žákyně. Nakonec se od typické podoby bílé paní odklonila k postavě, která má schopnost uspat člověka. Na myšlenku se spánkem odkazuje střavec s motivem noční oblohy. Žákyně vyžadovala během práce zvýšenou asistenci, hlavně při technických činnostech jako je stříhání. Řekla bych, že výsledná práce odpovídá věku a fázi vývoje výtvarného projevu, ve kterém se žákyně nachází. Práce není příliš detailní, žákyně pracovala spíše nahodile, což jsou podle Uždila (1974) a Plevové (2022) prvky typické pro stadium spontánního výtvarného projevu.

Obr. č. 23 - Sněhová paní (žákyně, 11 let)

Sněhová paní, která s sebou přináší sníh, je asi jediná maska, která nenese vyloženě pozitivní přínos. Oproti jiným pracím je myšlenka spíše povrchní, ale to není v rozporu se zadáním, takže v tom nevidím problém. Žákyně si dala záležet na zdobných prvcích masky a její dílo působí celkově uhlazeným dojmem, což je pro práce této konkrétní žákyně typické. Žákyně pracovala hodně opatrně, až ostýchavě, bylo na ní vidět, že práci nechce pokazit. Byla k sobě i poměrně kritická a nechtěla příliš experimentovat, z hlediska Plevové (2022) ontogeneze ji řadím do období krize výtvarného projevu.

Obr. č. 24 - Náhled na všechny závěrečné práce

Reflexe

Tuto hodinu jsem vůbec poprvé pracovala se žáky nižšího věku, proto jsem se bála, že neodhadnu jejich schopnosti a nebudeme stíhat díla dokončit nebo naopak zvolím příliš jednoduché zadání a žáci budou hotoví moc rychle. Proto jsem měla v záloze doplňující zadání a to takové, že k obličejové masce ti rychlejší vytvoří i kostým na tělo. Dále jsem se bála, aby můj výklad nebyl příliš dlouhý, a žáky jsem neunavila a aby byl i pro ty nejmladší dostatečně srozumitelný. Co se týče výkladu, žáci se pro téma rychle nadchli a měli spoustu otázek k významům jednotlivých masek, které jsem jim představila. z celé skupiny znala Masopust pouze jedna žákyně, což opět potvrdilo mou teorii o úpadku oblíbenosti a povědomí o jarních lidových tradicích mezi žáky. Co se týče zadání, žáci poměrně rychle dostali nápady, které mě svou originalitou u žáků prvního stupně překvapily. Samotná tvorba byla pak trochu hektická, protože žáci vyžadovali neustále pomoc, ať už se stříháním látek, lepením nebo jen s radou co a jak mají udělat, a proto nám u pár z nich nevystačil čas. Někteří zase naopak pracovali rychle, a tak přišlo na řadu doplňkové zadání, kdy měli nakreslit i zbytek kostýmu. Příště bych asi hned na začátku věnovala větší pozornost těm nejmladším a nechala více samostatně pracovat ty

starší. Nechtěla jsem žákům do tvorby příliš zasahovat a ovlivňovat jejich nápady, ale na úkor toho jsem podcenila i technickou výpomoc se stříháním nebo lepením textilií.

I přes časový deficit žáci hodinu hodnotili kladně, byli zaujati technikou i zadáním a byli motivováni k tvorbě. Byla to jejich první zkušenost s asambláží a s prací s textilními materiály. Tuto techniku jsem zvolila jednak proto, že se mi zdálo, že dobře koresponduje s tématem, ale i pro její přesah do ekologie a využití odpadních materiálů. v závěrečné diskuzi jsem ověřila, že i vzdělávací cíl se podařilo naplnit, a žáci věděli, proč se Masopust slaví, jaký význam má maškarní průvod a masky v něm.

Tato skupina měla jednu specifickou žákyni, které bylo 12 let, a ta odmítala plnit zadání. Dělala to tak v hodinách běžně a paní učitelka si s ní také nevěděla rady. v této konkrétní hodině se to projevilo tak, že jako jediná nedělala jen masku na obličej, ale ztvárnila postavu dívky v puntíkatých šatech (viz. obr. č. 15). Když jsem jí řekla, ať zpracuje pouze obličej a drží se zadání, že se má jednat o masku, odmítala pracovat a ve chvíli, kdy jsem se věnovala jiným žákům, vytvořila si dílo po svém. Když jsem se jí ptala, proč neposlechla, řekla, že se jí to takhle více líbí a nakonec řekla, že jde o masku muchomůrky, čímž, alespoň částečně vyhověla mému zadání. Popravdě mě nenapadá moc způsobů, jak ji přimět, aby dělala to, co se po ní chce, obzvlášť pokud je takto zvyklá pracovat i při výuce jejich paní učitelky, která si s ní také neví rady. Chápu, že ne každého zadané téma nadchne a má chuť pracovat na něčem jiném, na druhou stranu tato žákyně nepřijímá absolutně žádné rady a doporučení pedagoga a pracuje zásadně podle sebe a pro učitele je pak takřka nemožné jí cokoliv naučit a dosáhnout u ní vytyčených cílů. Osobně si myslím, že jde z její strany o určitou formu provokace. Problémové chování se u této žákyně prý vyskytuje i v jiných situacích a myslím si, že k návrhu řešení bych potřebovala s touto žačkou pracovat delší dobu, abych lépe pochopila, proč se takto chová.

6.3 3. výtvarná aktivita - Krajka

Téma	Krajka
Věk žáků	2. stupeň ZUŠ – 12 – 15 let
Časová dotace	3x 45 min
Zadání	Žáci vytvoří design krajky pomocí techniky paper quilling.
Výtvarná technika	Paper quilling
Výtvarný problém	kompozice
Pomůcky	papír, lepidlo, nůžky
Kritéria hodnocení	Žák pracoval se zadanou technikou a ztvárnil kompozici, která se podobá krajce Čistota práce a pečlivost provedení
Cíle	Výchovný cíl: Žáci se zamýšlí nad důležitostí tradičních českých řemesel a jejich využitím v současném výtvarném tvoření.
	Vzdělávací cíl: Žáci se seznamují s historií české krajky.
	Dovednostní cíl: Žáci se učí pracovat s technikou paper quilling.
Rozvíjené kompetence	<ul style="list-style-type: none"> • kompetence k učení • kompetence k řešení problému • kompetence komunikativní
Vazba na RVP pro ZUV	<p>Komponuje tvarové, barevné a prostorové vztahy, proměňuje běžné v nezvyklé.</p> <p>Poznává a vědomě používá obrazotvorné prvky plošného i prostorového vyjádření (bod, linie, tvar, objem, plocha, prostor, světlo, barva, textura atd.).</p> <p>Aktivně se seznamuje s historií a současností výtvarného umění.</p>

Navržené reflektivní otázky	Co si se naučil v hodině o tradiční paličkované krajce? Co ti během práce činilo obtíže a jak jsi si s nimi poradil/a?
--------------------------------	---

Průběh výuky

V úvodu hodiny opět proběhla motivace, a to skrze krátký výklad o vamborském krajkářství, ukázkou krajek a seznámení s technikou paper quilling, kterou již někteří znali. Poté měli žáci prostor pro dotazy a následně se mohli pustit do práce. Barvu podkladu si mohli zvolit ze škály asi 4 neutrálních odstínů a proužky jsem jim z důvodu úspory času, přinesla již nařezané. Po přípravě pomůcek začali žáci samostatně pracovat a během toho konzultovali se mnou i mezi sebou navzájem. Závěr hodiny jsme věnovali úklidu a společné diskuzi nad vzniklými pracemi.

Závěrečná společná reflexe výuky:

V závěru hodiny proběhla asi 10 minutová společná diskuze, skrze kterou jsem ověřila, jak se mi podařilo splnit cíle, které jsem si v rámci této aktivity nastavila. Se žáky jsme se postavili kolem všech vzniklých prací, každý představil své dílo a ostatní zhodnotili, co je na daném dílu zaujalo a co by naopak udělali jinak. Následně dostal každý prostor ke svému zhodnocení hodiny a k tomu, aby sdělil, co si z výuky odnáší za nové informace a dovednosti.

Výkladová a motivační část

Krajka je lehká textilie s ornamentálním vzorem, vytvořeným různými technikami, jako je kroucení, prohazování, proplétání, uzlování a šití. Tato textilie se vyrábí manuálně pomocí několika metod, jako je šití, síťování, vyšívání, háčkování, drhání, pletení, krosienkování a paličkování, nejběžnější variantou je paličkováná krajka.

Krajka má svůj původ v Itálii 16. století a rozšířila se do západní Evropy. Původně sloužila jako ozdoba dámského a pánského oblečení a byla symbolem bohatství a moci. v té době vznikly krajkářské školy a umělci a malíři se podíleli na tvorbě vzorů krajky. Později však upadla a zachovala se spíše v lidovém umění a krojích. v 20. století zažila obrození v Čechách a získala mezinárodní uznání.

K významnému rozvoji paličkování v oblasti Vamberka přispěla Magdalena, vdova po Kašparu z Grambu, která přivedla učitelky paličkování z Flander a začala

organizovanou výrobu západoevropských krajk. Tím se Vamberčická oblast stala významným centrem krajkářství v Čechách.

Krajkářky pracovaly s poduškou (nazývanou "herdule"), paličkami a špendlíky. Krajky se vyráběly z různých typů příze, včetně bavlny, lnu a kovu, v závislosti na konkrétním vzoru. Paličkování zahrnuje různé krajkářské techniky, které se provádějí s paličkami v párech. Nejběžnějšími vazbami jsou pláténko, polohod, řetízek a lístkovina. Pro výplně větších ploch se používá půdice. Vzory se zakreslují na podušku pomocí předloh nazývaných "podvinky". Každý vzor má své vlastní jméno, podle toho, co připomíná, například jahůdková, srdíčková, smrtková, žabová nebo jetelinka. Vamberecká krajka je známá jako "vamberecká vláčková krajka" a má charakteristické rovné zakončení na jedné straně a "zubaté" na druhé straně.

V roce 1946 bylo založeno výrobní umělecké družstvo Vamberecká krajka, které se věnuje výrobě paličkové krajky a udržuje tradici tohoto řemesla. Družstvo získalo několik ocenění na mezinárodních výstavách a je známé svou vambereckou vláčkovou krajkou. Kromě mnohopárových krajk se vyrábí i krajky páskové, které jsou vhodné nejen pro pokročilé krajkářky, ale i pro začátečníky. Vytváření mnohopárových krajk je náročnější, vyžaduje mnohem více paliček (desítky až stovky) a technicky jsou složitější.⁶³

Paper Quilling

Paper Quilling je výtvarná technika, která zahrnuje použití proužků papíru, které jsou rolovány, tvarovány a slepeny dohromady tak, aby vytvořily dekorativní vzory. Jedná se o papírové filigrány. Původ quillingu není známý, ale někteří si myslí, že přišel s vynálezem papíru v Číně kolem roku 105 n. l. nebo v Egyptě, kde byly nalezeny hroby obsahující drátěné filigrány podobné modernímu quillingu. Ve 3. a 4. století se stříbrné a zlaté dráty ovíjely kolem sloupů a váz, a tak pomocí této techniky vznikaly šperky. Quilling praktikovali také Řekové, kteří používali tenké kovové dráty k zdobení nádob a krabiček. Nejstarší známé dochované práce pocházejí ze středověku a byly také nalezeny v sakrálních budovách po celé Evropě.⁶⁴

⁶³ viz. kapitola 1.4.1., strana 22 - 24

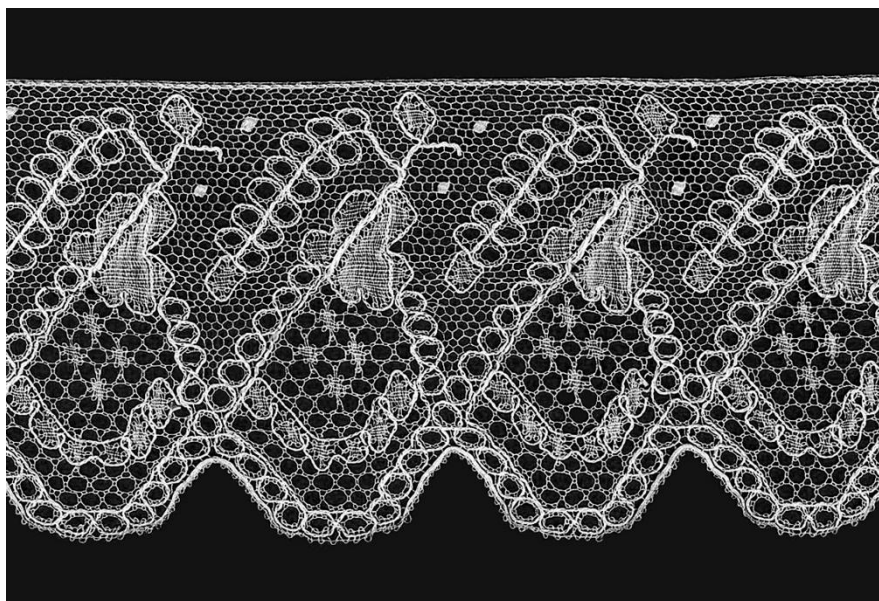
⁶⁴ Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Quilling>

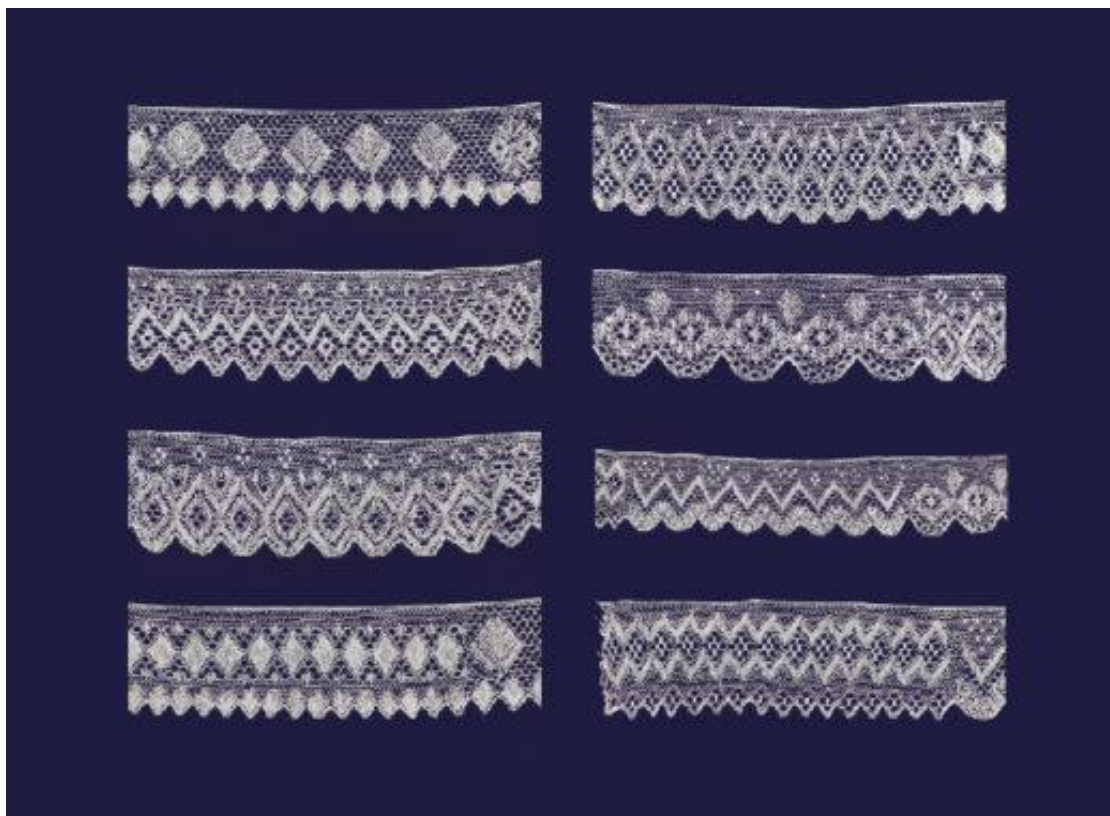
Obr. 25 - Poduška s paličkami a špendlíky

Obr. 26 - Vamberecká krajka

Obr. 27 - Vamberecká krajka

Obr. 28 - Ukázka vzorů vamberecké krajky

Paper Quilling je výtvarná technika, která spočívá v zakroucení, tvarování a lepení papírových proužků, aby vytvořila dekorativní vzory. Původ této techniky není zcela jasný, ale může být spojen s čínským vynálezem papíru kolem roku 105 n. l. a egyptskými nálezy drátěných útvarů podobných modernímu quillingu v hrobech.

Podobná technika byla pravděpodobně využívána také ve starověkém Řecku k zdobení nádob a krabiček. První dochované práce z této techniky pocházejí ze středověku a byly nalezeny v sakrálních budovách v Evropě.

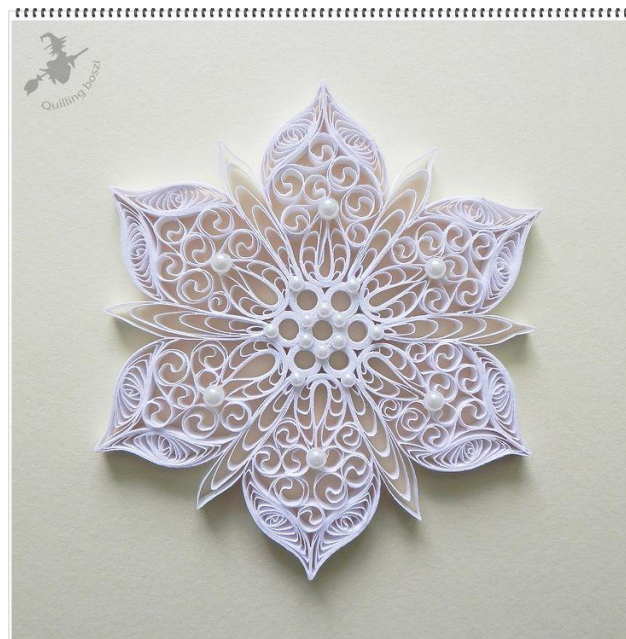
Obr. 29 - Paper Quilling vzory

Obr. 30 - Paper Quilling

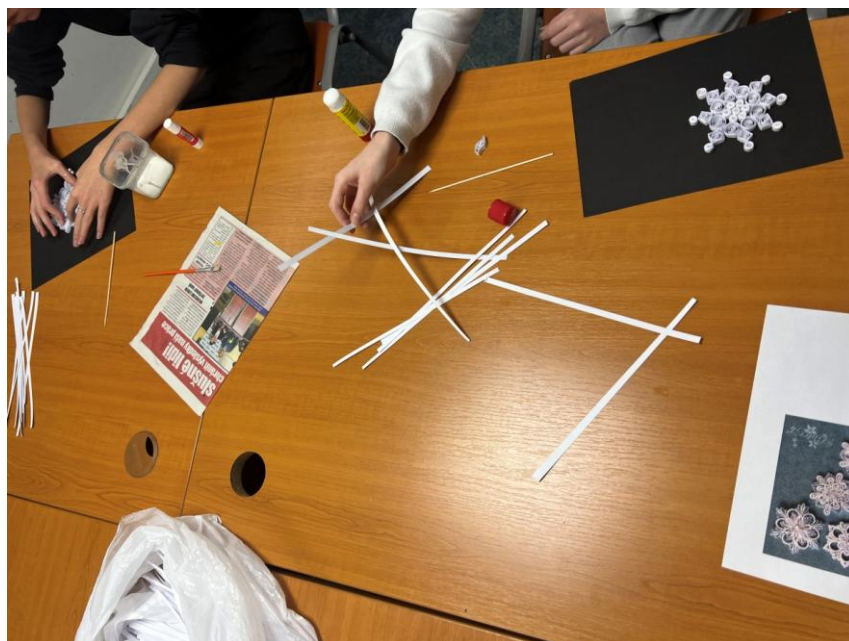

Obr. 31- Paper Quilling

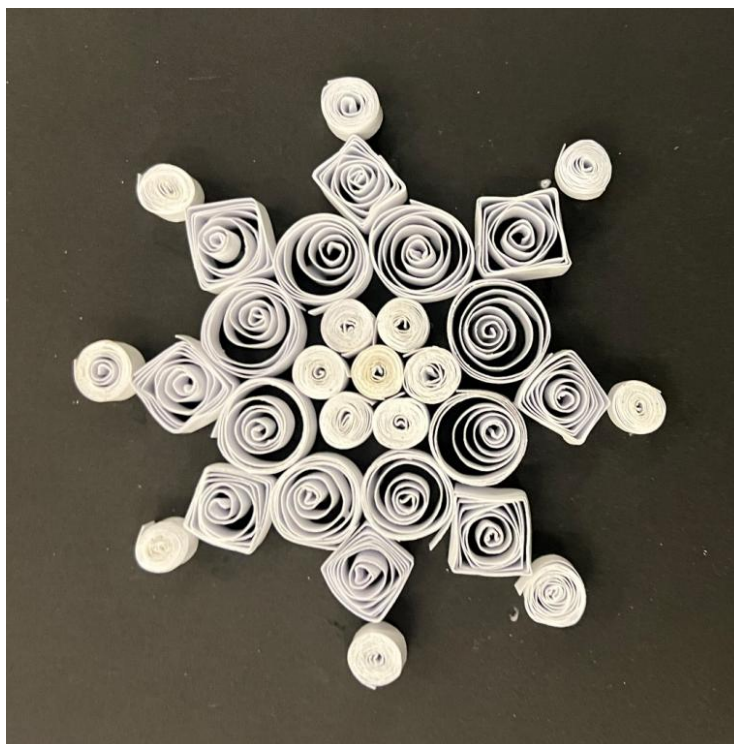

Obr. 32 - Paper Quilling

Ukázka výsledných prací

Obr. č. 33 - Žáci pracují na svých výtvorech

Obr. č. 34 - Krajka (žákyně, 14 let)

Obr. č. 35 - Krajka (žákyně, 15 let)

Obr. č. 36- Krajka (žák, 13 let)

Obr. č. 37- Krajka (žákyně, 15 let)

Obr. č. 38- Krajka (žákyně, 12 let)

Reflexe

Třetí hodina přinesla nejvíce potíží a zádrhelů a asi nejméně naplnila má očekávání. Žáci, jak jsem předpokládala, neměli příliš velké povědomí o krajkářství a paličkované krajce a bohužel ani poté, co se s touto tematikou seznámili, je příliš nezaujala. Předpokládala jsem, že je zaujme alespoň technika, ale ani ta neměla u všech úspěch, bylo to tak půl napůl. Někteří neměli dost trpělivosti a tato technika, která potřebuje pečlivost, jim zkrátka nesedla. Problém jsme měli u některých také s časem, a tak nejsou všechny práce dokončené. Snažila jsem se zvolit techniku, která bude pro žáky nová a zajímavá, ale bohužel jsem se svým výběrem netrefila do jejich preferencí.

Nicméně jsem alespoň získala novou zkušenost a vyzkoušela si, jaké je to pracovat s ne příliš motivovanými žáky. Žáky jsem se snažila povzbuzovat k práci, kladně jsem hodnotila to, co se jim povedlo a snažila jsem se jim vysvětlit v čem je krajkářství krásné a zajímavé a proč si myslím, že je dobré do výtvarné výchovy zařadit i textilní techniky a znalosti o nich. Nabízí se otázka, proč jsem nevolila práci přímo s textilem, ale s papírem. Třída neměla doposud žádné zkušenosti s textilem, osobně si myslím, že je časově velice náročné naučit celou třídu jakoukoliv textilní techniku na takové úrovni, aby byli schopni vytvořit krajkou. Žáci doposud neměli žádné zkušenosti s textilní tvorbou, a tak jsem, hlavně z důvodu úspory času, zvolila alternativu práce s papírem. Kdybych měla s touto konkrétní třídou více zkušeností a věděla, jakým technikám dávají přednost, pravděpodobně bych volila jinou. Nezájem o techniku i téma se dle mého odrazil i v některých pracích. Žáci, kteří neměli trpělivost, své práce příliš zjednodušili a nepracovali detailně. Některým trvalo příliš dlouho, než smotali papír do požadovaných tvarů, a tak práci nestihli dokončit. v závěrečné diskusi se 3 žáci vyjádřili, že tato technika je nezaujala a už by s ní příště nepracovalo. Jedna žákyně naopak hodinu hodnotila kladně. Zbytek skupiny zhodnotil techniku jako zajímavou, ale časově příliš náročnou a potřebovali by na dokončení více času. Co se týče nových vědomostí z oblasti krajkářství, byli všichni žáci schopni v závěrečné diskusi přednést informace, které jim utkvěly v paměti a někteří dokonce projevili zájem o paličkování. Příště bych hodinu určitě lépe zorganizovala časově, více se věnovala motivaci a dost možná zvolila i jinou techniku.

6.4 4. výtvarná aktivita – Vizovické pečivo

Téma	Vizovické pečivo
Věk žáků	1. stupeň ZUŠ – 8 – 12 let
Časová dotace	3x 45 min
Zadání	Žáci vyrobí figurku, která bude mít dekorativní funkci ze slaneého těsta. Použijí tradiční zdobné techniky vizovického pečiva.
Výtvarná technika	Modelování ze slaneého těsta
Výtvarný problém	Prostorové zpracování drobného objektu
Pomůcky	mouka, voda, sůl, mák, kmín, špejle, nůžky, modelovací podložka
Kritéria hodnocení	Žák pracoval se zadanou technikou a ztvárnil prostorový objekt Žák k řešení přistupoval kreativně a originálně Čistota a pečlivost provedení
Cíle	Výchovný cíl: Žáci se zamýšlí nad tím, jak si lidé v minulosti vystačili s podomácku vytvořenými hračkami a dekoracemi.
	Vzdělávací cíl: Žáci se seznamují s historií vizovického pečiva.
	Dovednostní cíl: Žáci se učí modelovat ze slaneého těsta.
Rozvíjené kompetence	<ul style="list-style-type: none"> • kompetence k učení • kompetence k řešení problémů • kompetence komunikativní • kompetence pracovní
Vazba na RVP pro ZUV	Využívá základní techniky vizuálně obrazného sdělení, prostorových činností včetně objektové a akční tvorby s využitím klasických i moderních technologií. Vnímá smyslové podněty a vědomě je převádí do vizuální formy prostřednictvím výtvarného jazyka, inspiruje se fantazií nebo realitou.

	Aktivně se seznamuje s historií a současností výtvarného umění.
Navržené reflektivní otázky	Co jsi vytvořil/a za figurku a jaké tradiční zdobné techniky jsi použil/a? Jaké tradiční figurky se z Vizovického těsta vyráběly a co znamenaly? Co ti během práce činilo obtíže a jak jsi si s nimi poradil/a?

Průběh výuky

Úvodní motivace žáků probíhá skrze krátký výklad o vizovickém pečivu, ukázkou tradičních figurek, vysvětlení jejich významu a představení zdobných technik. Poté přistupujeme ke společnému tvoření vizovického těsta z menší dávky, aby žáci viděli, jak se těsto vyrábí. Následuje sdělení zadání a prostor pro dotazy. Po zodpovězení všech dotazů je žákům rozdáno těsto, které jsem z důvodu úspory času připravila doma, modelovací podložky a další nástroje jako jsou špejle, vidličky, nožičky, voda a štětce na slepování a další. Žáci začínají samostatně pracovat, během toho konzultují se mnou i mezi sebou navzájem. Závěr hodiny je věnován úklidu a společné diskuzi nad vzniklými výtvy.

Závěrečná společná reflexe výuky:

V závěru hodiny proběhla asi 10 minutová společná diskuze, skrze kterou jsem ověřila, jak se mi podařilo splnit cíle, které jsem si v rámci této aktivity nastavila. Se žáky jsme se postavili kolem všech vzniklých prací, každý představil své dílo a ostatní zhodnotili, co je na daném dílu zaujalo a co by naopak udělali jinak. Následně dostal každý prostor ke svému zhodnocení hodiny a k tomu, aby sdělil, co si z výuky odnáší za nové informace a dovednosti.

Výkladová a motivační část

V městě Vizovice žila rodina pekařů, kteří vytvářeli různé tvary ze speciálního těsta. Toto pečivo se nazývalo "vizovické pečivo". z těsta tvořili různé obrázky a figurky, které sloužili jako vánoční nebo velikonoční ozdoby, ale také jako dárečky pro děti. Vytvářelo se několik zvířátek a symbolů, každý měl svůj význam. Například ryбка

znamenal mlčenlivost, žabka čistou vodu, ježek měl vyhánět z chalupy zlo, páv a labuť zase přinášeli bohatství a rak měl za úkol chránit maminku s děťátkem. Symbol raka se často vyšíval na kútnice, což byly takové závěsy na postel, kde spali maminka a dítě.

Při výrobě figurek, používali pět různých technik: krájení, stříhání, dělání mašliček, vpichování a otiskování. Každá figurka musela mít tyto pět technik.

Těsto dělali z té nejlepší mouky, která měla hodně lepku. Udělali z ní takové tvrdé těsto, které se dobře tvarovalo. Aby bylo těsto krásně hladké a jemné, tak ho museli hníst asi hodinu. Potom nechali těsto alespoň šest hodin odpočinout v chladu. Výtvořiny potom nechali dlouho schnout, následně ho natřeli vajíčkem a dali péct, až byly hezky zlaté a lesklé.⁶⁵

Obr. 39 - Vizovické pečivo

Ukázka výsledných prací

Obr. č. 40 - Žáci pracují na svých výtvořech

⁶⁵ viz. kapitola 1.4.2., strana 24 - 25

Obr. č. 41 - Výrobky ze slané těsta: chobotnice, liška, myš, věnec, miska ve tvaru srdce (žákyně, 8 let)

Tato žákyně vytvořila hned několik figurek zvířat, které hojně zdobila mákem a kmínem, aby docílila různobarevnosti a naznačila struktury (např. srst). Zvířátka jsou v tomto případě spíše stylizována, žákyně patří do období spontánního výtvarného projevu, a tak tomu odpovídá i ztvárnění.

Obr. č. 42 - Výrobky ze slaného těsta - labuť, medailonek štíra, věnec, myš (žákyně, 11 let)

Obr. č. 43 - Detail labutě (žákyně, 11 let)

Výrobky této žákyně jsou propracovány do detailu, žákyně během práce řešila i několik technických problémů, jako například výztuž labutě, aby se nebortila nebo lepení jednotlivých částí k sobě, se kterými si však poradila obstojně. Její výkon hodnotím

pozitivně, výsledné práce jsou detailní, zpracování je čisté, prostorově jsou výrobky také velice dobře zvládnuty.

Obr. 44 - Výrobky ze slaneého těsta - had (žákyně, 6 let)

Vzhledem k věku žákyně je had poměrně jednoduše ztvárnění, nicméně najdeme na něm i zajímavé prvky jako například rozdvojený jazyk nebo snaha o znázornění vzoru pomocí máku. Zároveň oceňuji i rovnoměrnost válečku, který je tvořeno celé tělo hada. Na první pohled to nemusí být zřejmé, ale většina žáků měla problém vyválet tenký dlouhý válec. Žákyni je sice pouze 6 let, ale z hlediska Uždilovy (1974) ontogeneze bych ji podle zařadila již do období krize výtvarného projevu. Žákyně nepracovala příliš spontánně, byla k sobě kritická, snažila o co nejrealističtější ztvárnění.

Obr. 45 - Výrobky ze slané těsta - beránek (žákyně, 9 let)

Žákyně, která v předchozí aktivitě vytvořila masku jednorožce (viz. obr. 20), mi tímto výtvořem opět potvrdila mou teorii o jejím zařazení do spontánního výtvarného projevu. Žákyně jako jediná použila všechno těsto na jeden výrobek. Původní záměr byl vytvořit psa, nakonec výrobek interpretovala jako beránka, protože se mu dílo podobalo více než psovi. Zpracování není příliš detailní, žákyně například úplně vypustila nohy, nesnažila se naznačit strukturu srsti.

Reflexe

Tuto hodinu hodnotím velmi kladně, žáci se rychle nadchli pro techniku i zadání a vše jsme stihli bez obtíží. Dobrým krokem bylo určitě to, že jsem těsto připravila doma, protože bychom se tím zbytečně zdržovali. Nakonec jsem pro tvorbu zvolila slané těsto, protože jeho příprava je jednodušší a stejně tak práce s ním. s dětmi jsme si ale zkusily vyrobit i vzorek pravého vizovického těsta, což u nich mělo úspěch a jsem ráda, že jsem se to do výuky rozhodla zařadit. Co se týče zadání, nechala jsem ho volnější s tím, že děti měly těsto použít tradičním způsobem, tj. k výrobě figurek především dekorativního charakteru. Tím jsem se vyhnula konfrontaci s problémovou žákyní, a i ona tentokrát zadání splnila. I přesto, že žáci z výuky neměli skoro žádné zkušenosti s modelováním, dopadly jejich práce dobře. Byli schopní si poradit i s bortícími se objekty pomocí různých podpěr nebo výplní špejlemi. v závěrečné diskuzi všichni žáci hodnotili hodinu kladně, někteří si vzali zbytky těsta i domů a každý nabyl nějaké nové vědomosti i dovednosti.

6.5 5. výtvarná aktivita – Ornament jako součást českého lidového umění

Téma	Ornament jako součást českého lidového umění
Věk žáků	1. stupeň ZUŠ – 8 – 12 let
Časová dotace	3x 45 min
Zadání	Žáci společně vytvoří vlastní ornament z předmětů, které najdou v učebně. Následně každý nakreslí vlastní ornament, kde zachová zásady ornamentu jako je souměrnost.
Výtvarná technika	Kresba pastelkami
Výtvarný problém	kompozice, souměrnost
Pomůcky	kostičky, přírodniny, pastelky, čtvrtky A3
Kritéria hodnocení	Žák pracoval se zadanou technikou a ztvárnil ornament, přičemž zachoval typické znaky ornamentu, jako je souměrnost Žák k řešení přistupoval kreativně a originálně Čistota a pečlivost provedení
Cíle	Výchovný cíl: Žáci se seznamují s lidovým uměním a jeho důležitostmi ve výtvarném umění.
	Vzdělávací cíl: Žáci se seznamují s ornamentální tvorbou.
	Dovednostní cíl: Žáci se učí zásadám pro tvorbu ornamentu.
Rozvíjené kompetence	<ul style="list-style-type: none"> • kompetence k učení • kompetence k řešení problému • kompetence komunikativní • kompetence pracovní • kompetence sociální a personální
Vazba na RVP pro ZUV	Respektuje odlišné výtvarné názory a individuálně si vybírá podněty z různých oblastí světové kultury Poznává a vědomě používá obrazotvorné prvky plošného i

	<p>prostorového vyjádření (bod, linie, tvar, objem, plocha, prostor, světlo, barva, textura atd.), jejich vlastnosti a vztahy (shoda, podobnost, kontrast, opakování, rytmus, dynamika, struktura, pohyb, proměna v čase atd.) a jejich účinky dokáže porovnat a zhodnotit.</p>
<p>Navržené reflektivní otázky</p>	<p>Popiš nám svůj ornament, jaké pravidla jsi během jeho tvorby dodržoval/a?</p> <p>Co ti během práce činilo obtíže a jak jsi si s nimi poradil/a?</p>

Průběh výuky

Začátek hodiny je opět věnovaný motivaci, která probíhá skrze krátký výklad o ornamentální tvorbě a ukázkou ornamentů. Následně jsou žáci motivováni motivačními otázkami typu: „Kde všude můžeme naléznout ornamenty?“ „Najdete kolem sebe něco, co nese prvky ornamentu?“. Součástí motivace je také krátké skupinové tvoření, kdy mají sestavit ornament z předmětů, které najdou v učebně, k dispozici mají kolíčky, kostky a různé přírodniny. Po společné práci přichází na řadu seznámení se zadáním a prostor pro dotazy. Žákům je vše jasné, a tak si rozebírají pomůcky a začínají samostatně tvořit, během toho konzultují se mnou i mezi sebou navzájem. Závěr hodiny je věnován úklidu a společné diskuzi nad vzniklými pracemi.

Závěrečná společná reflexe výuky:

V závěru hodiny proběhla asi 10minutová společná diskuze, skrze kterou jsem ověřila, jak se mi podařilo splnit cíle, které jsem si v rámci této aktivity nastavila. Se žáky jsme se postavili kolem všech vzniklých prací, každý představil své dílo a ostatní zhodnotili, co je na daném dílu zaujalo a co by naopak udělali jinak. Následně dostal každý prostor ke svému zhodnocení hodiny a k tomu, aby sdělil, co si z výuky odnáší za nové informace a dovednosti.

Výkladová a motivační část

Ornamenty jsou vzory, které zdobí různé věci. Mají dlouhou historii, často je používali lidé na venkově. Ornamenty byly na šatech, krojích, nádobí a nábytku. Vytvářely se z malých prvků, jako jsou tečky, čárky a kruhy, které se spojovaly do různých tvarů.

Lidé čerpali inspiraci z přírody, a když dělali ornamenty, museli dbát na to, aby byly správné velikosti a symetrické. To znamená, že všechny části ornamentu musely být na obou stranách stejné a nahoře a dole také. Ornamenty mohly mít různý počet os symetrie, některé byly jednoosé, dvouosé, až po mnohoosé.

Ornamenty mohou mít různé tvary a mezery mezi nimi. Také mohou být různě zbarvené. Lidem na venkově trvalo dlouho, než si oblíbili nové vzory, ale když už je přijali, používali je po dlouhou dobu.⁶⁶

Obr. 46 – Ornament

Obrázek 47 - Ornament

⁶⁶ viz. kapitola 1.4.3., strana 26 - 27

Výsledné práce

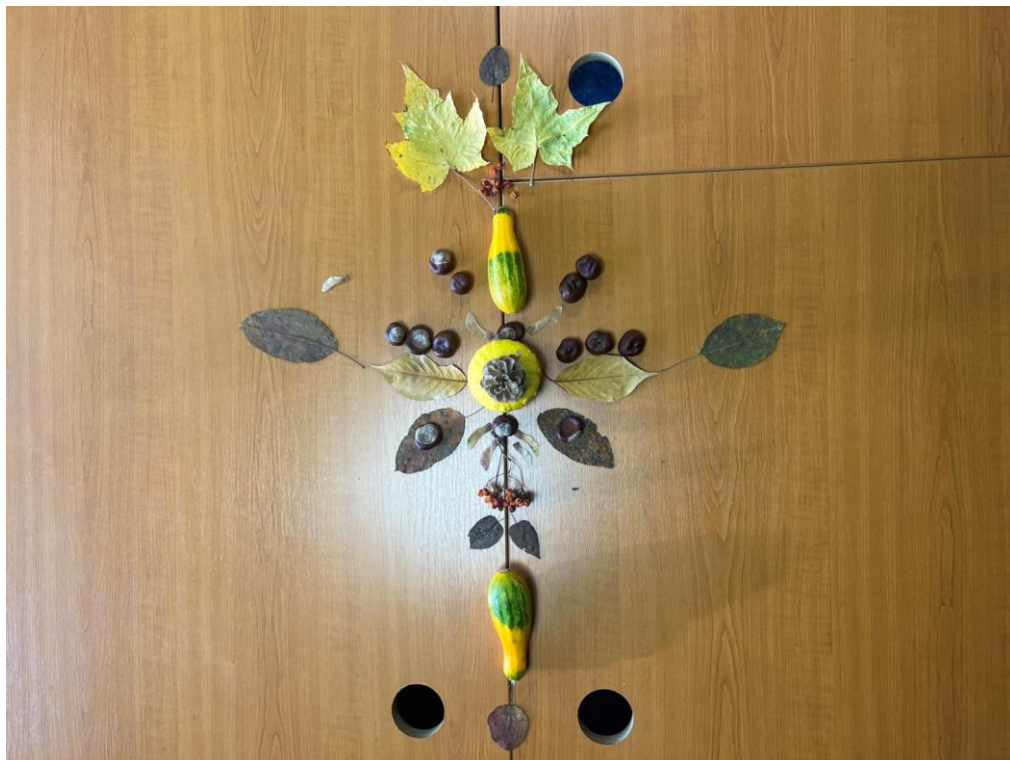
Obr. č. 48 - Ornament z kolíčků, skupinová práce žáků

Obr. č. 49 - Ornament z kostiček, skupinová práce žáků

Obr. č. 50 - Ornament z kolíčků. skupinová práce žáků

Obr. č. 51 - Ornament z přírodnin, skupinová práce

Obr. č. 52 - Ornamenty (žákyně 11 let, 8 let, 11 let, 9 let)

Obr. č. 53 - Ornamenty (žák 8 let a žákyně 8 let, 6 let, 12 let, 9 let, 6 let)

Reflexe

Tato hodina dopadla dle mého názoru dobře. Žáci pochopili zadání i pravidla, která se musí při tvorbě ornamentu dodržet. Úvodní společná aktivita, kdy sestavovali ornamenty, je zaujala a namotivovala k práci, všichni se jí se záplem účastnili. Zároveň mi přijde, že se touto aktivitou „vybili“ a byli potom více soustředění při samostatném tvoření. Výsledné práce dopadli velmi dobře, žáci pracovali symetricky a kreativně. Dokonce i žákyně, u které je problém s tím, že nedodrжуje zadání, ho tentokrát splnila skvěle. Všichni žáci dokončili své práce v daném výukovém bloku. Společná diskuze ukázala, že hodina žáky bavila a všichni si z ní odnesli i nějaké nové znalosti z oblasti ornamentální tvorby.

6.6 Rozhovor s paní učitelkou Mgr. Květou Topinkovou

Během jednotlivých hodin jsem v rámci společné diskuze zjišťovala, jaké zkušenosti mají se zařazením folklórních témat do výuky výtvarné výchovy samotní žáci, ale zajímal mě i názor paní učitelky. v této kapitole odcituji náš rozhovor.

1. „Věnujete se lidovým tradicím svátkům a technikám ve svých hodinách kresby a malby?“

Odpověď: *„Popravdě se v rámci mého výukového programu tématům lidových tradic, svátků a tradičních výtvarných technik příliš nevěnuji. Vzhledem k povaze mého předmětu důraz kladu nejvíce na základní výtvarné dovednosti a volím spíše takové úkoly, které toto umožňují., jako například zátiší, nebo studijní kresby, zkrátka to, co udává školní kurikulum. Neříkám, že se úplně vyhýbám tvořivým hodinám, samozřejmě se snažím hodiny dělat pro žáky pestré a zajímavé, ale přiznávám, že konkrétně tomuto tématu jsme se nikdy příliš do hloubky nevěnovali. Možná ho zařadím v budoucnu.“*

2. „Dokážete říci, proč jste tato témata do výuky nikdy nezařadila?“

„Nemyslím si, že by to bylo z mé strany cílené, ale mohu uvést několik možných důvodů, proč na toto téma nikdy nedošlo:

Prvním z nich je určitě čas, je obtížné začlenit všechna žádoucí témata do omezeného časového rámce výuky. Takže jsem se zaměřila na jiná témata, která byla považována za prioritní. Všeobecně je můj přístup k výuce zaměřen na jiné pedagogické cíle a oblasti umění, které považuji za klíčové pro výuku svých studentů. Také musím brát v úvahu zájmy a potřeby svých studentů, a pokud se neprojevuje výrazný zájem o tato témata, zaměřuji se na jiné oblasti, které jsou pro ně přitažlivější.“

3. „Přijdou vám tato témata v dnešní době moderních technologií stále aktuální?“

odpověď: „V dnešní době technologií jsou za mě témata spojená s lidovými tradicemi, svátky a tradičními výtvarnými technikami stále aktuální, ačkoli mohou být vnímána jiným způsobem, nemělo by se na ně zapomínat. Moderní technologie a média nám nabízejí nové způsoby, jak tato témata zkoumat a sdílet. Internet a sociální média napomáhají šíření informací o lidových tradicích a svátcích a umožňují lidem sdílet své vlastní tvůrčí projekty spojené s těmito tématy. Zároveň je výzvou učitelům, aby integrovali moderní technologie do výuky a pomohli studentům propojit tradiční a digitální formy umění a kultury. Takže ano, tato témata zůstávají aktuální, ale jejich interpretace a prostředky, jakými se k nim přistupuje, se mohou v dnešní době změnit.“

4. „Myslíte si, že učitelé výtvarné výchovy tyto prostředky a přístupy k tématům lidových tradic využívají a přistupují k plánování aktivit originálně a kreativně?“

odpověď: „Ano, věřím, že mnoho učitelů výtvarné výchovy má schopnost a motivaci využívat moderní prostředky a přistupovat k tématům lidových tradic originálně a kreativně. v dnešní době jsme svědky inovací a rozmanitosti v oblasti výtvarného umění, a učitelé jsou schopni tyto trendy reflektovat ve své výuce. Integrace digitálních technologií, online zdrojů a spolupráce mezi studenty mohou přinést nové perspektivy a tvůrčí přístupy k těmto tradičním tématům. Přesto si myslím, že těchto učitelů je stále málo a popravdě si nejsem

jistá, zda je, zejména pro mladé učitele, téma folkloru atraktivní. Důležité je, aby učitelé byli otevření změnám a připraveni se neustále učit a adaptovat svou výuku k aktuálním potřebám a možnostem. Takový přístup může vést k inspirativním a kreativním způsobům, jak představit a zkoumat lidové tradice ve výtvarné výchově.“

5. „Proč si myslíte, že toto téma není pro mladé učitele atraktivní a jak nahlížíte na celkové zapojení folklorních témat do hodin výtvarné výchovy, je dle vás dostačující a na dobré úrovni?“

odpověď: „Myslím, že někteří mladí učitelé mohou považovat témata spojená s folklórem a lidovými tradicemi za méně atraktivní, protože se někdy mohou zdát příliš vzdálená od moderních trendů a technologií. Navíc, někteří mladí učitelé nemusí mít dostatečné povědomí o bohatství a důležitosti těchto témat. Co se týče zapojení folklorních témat do hodin výtvarné výchovy, je důležité poznamenat, že k němu lze přistupovat různorodě a závisí na přístupu učitele. Někteří učitelé mohou být vášniví a inspirující, když představují tato témata studentům, a mohou jim ukázat, jak jsou aktuální a zajímavé. Nicméně, v některých případech může výuka folklorních témat být nedostatečná, a to může záviset opět na povaze učitele, školního kurikula nebo dostupných zdrojích. z mého pohledu by bylo vhodné, aby výuka výtvarného umění zahrnovala různorodá témata, včetně těch spojených s lidovými tradicemi a folklórem. Tato témata mají kulturní a historický význam a mohou poskytnout studentům nový pohled na umění a kreativitu. Je důležité, aby učitelé byli otevření novým způsobům výuky, včetně moderních technologií a interaktivního učení, které mohou zvýšit atraktivitu a efektivitu výuky folklorních témat.“

6. „Z jakých zdrojů čerpáte inspiraci pro své hodiny?“

odpověď: „Inspiraci pro své hodiny výtvarné výchovy čerpám z několika různých zdrojů. Prvním z nich jsou ŠVP a školní osnovy, které mi poskytují rámec pro výuku a určují, co by studenti měli znát a umět. Avšak abych zajistila pestrost a zajímavost výuky, hledám i další inspiraci, nejčastěji v přírodě, v dílech umělců, občas narazím na zajímavé věci například na

výstavách. Někdy mě inspirují sami studenti svými nápady, perspektivami a tvůrčím přístupem. Je důležité být otevřený učení od svých studentů“

Z rozhovoru vyplývá, že paní učitelka nemá moc zkušeností s výukou těchto témat. Je nutné si uvědomit, že její předmět je zaměřen na kresbu a malbu a jeho cílem je žáky naučit především technické dovednosti jako je správná perspektiva, kompozice, stínování nebo barevná teorie. Výuka tak probíhá spíše ateliérovou formou. Přesto se paní učitelka snaží občas zařadit i tvořivé hodiny, nikdy se neuchýlila k tématu lidových tradic, a to hlavně z časových důvodů, z obavy o nezájem studentů o toto téma a prioritizaci jiných témat. Ačkoliv se sama ve své výuce těmto konkrétním tématům nevěnovala příliš, stále jsou podle ní aktuální a záleží hlavně na přístupu učitele, zda budou pro žáky zajímavá a přínosná. Mladí učitelé se podle ní těmto tématům mohou vyhýbat, a to hned z několika důvodů, primárně o nich sami nemusí mít dostatečné znalosti a všeobecně volí raději současnější, modernější témata a technologie. Tento rozhovor víceméně potvrdil mou hypotézu o tom, že zájem o lidové tradice ve výuce výtvarné výchovy spíše upadá a převyšují nad ním současná témata.

Závěr

Práce se zabývá tématem českých lidových tradic a jejich praktickým uplatněním v hodinách výtvarné výchovy na základních uměleckých školách. Toto téma jsem si vybrala proto, že mi přijde opomíjené a vytlačované současnými moderními tématy. Díky moderním technologiím se odstává do pozadí také manuální zručnost, lidová tvořivost a kultura. Můj názor je takový, že bychom mu měli dávat prostor, jelikož je důležité u žáků posilovat kulturní identitu a vztah ke kulturnímu dědictví. V úvodu teoretické části jsem se zabývala charakteristikou jednotlivých lidových tradic a technik, se kterými jsem následně pracovala v praktické části. Zkoumala jsem typické jarní svátky, jako jsou Velikonoce nebo masopust a zvyky, které jsou jejich neoddelitelnou součástí. Kromě samotných tradic a zvyků jsem se věnovala také tradičním lidovým technikám jako je vamberecká krajka, Vizovické pečivo nebo ornamentální tvorba. Skrze tyto techniky jsou nám tradice často zprostředkovávány a k folkloru určitě patří.

V teoretické části jsem se dále kromě samotných lidových tradic věnovala také didaktickým pojmům, které jsou klíčové pro praktickou část. Rozebrala jsem zde teorii vývoje dětského výtvarného projevu, kterou jsem pak aplikovala v praktické části diplomové práce. Kapitulu jsem věnovala také projektovému vyučování, rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vyučování, představila jsem zde základní uměleckou školu MusicArt, na které jsem realizovala výtvarně didaktický projekt, který je výstupem praktické části. V neposlední řadě jsem se do teoretické části rozhodla zařadit i kapitolu o tom, jak na lidové tradice pohlíží současný RVP pro ZUV a aktuální zdroje, které se zabývají zařazením lidových tradic do výuky výtvarné tvorby.

Cílem diplomové práce bylo ověřit hypotézu, že téma lidových tradic je v dnešní době žákům předáváno v omezené míře a často neoriginálním a stereotypním způsobem, který nerozvíjí jejich kreativitu a nepředávají jim potřebné znalosti o jejich kultuře a historii. Tuto hypotézu jsem ověřovala v praktické části, jejímž výstupem je výtvarně didaktický projekt na téma České lidové tradice. Projekt obsahuje celkem pět výtvarných aktivit, kdy každá z nich je inspirována určitou lidovou tradicí nebo technikou. Žáci témata ztvárňují skrze moderní techniky a podle zadání s přesahem do

dnešní doby. V rámci výtvarně didaktického projektu, se ukázalo, že české lidové tradice jsou bohatým pramenem inspirace i pro moderní výtvarnou výchovu. Praktická část byla v průběhu několikrát konzultována s didaktičkou Mgr. Lucií Tikalovou, Ph.D.

Praktické experimenty prezentované v této práci ukazují, že pokud je toto téma pedagogem předáno nestereotypním způsobem, může využití lidových prvků ve výtvarném vzdělávání rozvinout kreativitu a umělecké dovednosti žáků. Tato integrace může také posílit jejich vztah k vlastní kultuře, tradicím a historii. Kromě toho může podpořit vytváření nových, autentických děl, která reflektují spojení minulosti a současnosti. Během svého bádání a shromažďování vhodných materiálů nenašla příliš mnoho zdrojů, které by se zabývali tím, jak vhodně začlenit tato témata do výuky výtvarné výchovy. Právě proto jsem práci psala s tím, že by mohla v budoucnu posloužit i jako inspirace pro pedagogy základních uměleckých škol.

Celkově lze na základě celého výzkumu říci, že české lidové tradice mají významný potenciál ve výtvarné výchově, a to nejen jako zdroj inspirace, ale také jako prostředek pro uchování a obohacení kulturního dědictví. Správné začlenění těchto témat do výtvarného vzdělávání má tendence probouzet v žácích zájem o lidové tradice, o jejich zachování a následné předávání kulturního dědictví dalším generacím. Během práce se mi podařilo splnit své nastavené cíle v plné míře a bez větších obtíží.

Seznam použité literatury

- [1] BRAHOVÁ, Marie. *Vizovické pečivo a ozdoby z těsta*. Náchod: Nakladatelství, zásilková služba, 2003. ISBN 80-86650-04-9.
- [2] BRAHOVÁ, Marie. *Vizovické pečivo včera i dnes*. Náchod: Nakladatelství, zásilková služba, 1999.
- [3] DRBOHLAV, Vít. *Lidová škola kreslení ornamentálního*. Praha: B. Kočí, [1913].
- [4] HRABĚTOVÁ, Jana. *Jaro na vsi: staré lidové zvyky a obyčeje v Polabí*. Poděbrady: Polabské muzeum, 1992
- [5] JANOVEC, Ladislav. *Český rok: včera a dnes*. 2. vydání. Ilustroval Martin IZÁK, ilustroval Lenka IZÁKOVÁ. Říčany: Sun, 2018. Zlatá česká kolekce. ISBN 978-80-7567-319-0.
- [6] KOŠUTKOVÁ, Romana; VLKOVÁ, Veronika a ŠRÁMEK, Jan. *Apolenka z modrotisku*. Hodonín: Galerie výtvarného umění v Hodoníně, 2020. ISBN 978-80-85015-79-9.
- [7] LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. [Praha]: Petrklíč, 2008. ISBN 978-80-7229-171-7.
- [8] LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České tradice v proměnách času: kroje - zvyky - umění*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-500-0.
- [9] KITZBERGEROVÁ, L.: *Didaktika VV*, Praha: UK, PeF Pedagogická fakulta, 2014 (určeno pouze k elektronické prezentaci) dostupné na <http://www.uprps.ped.cuni.cz>, 2014
- [10] KŘÍŽOVÁ, Alena, Martina PAVLICOVÁ a Miroslav VÁLKA. *Lidové tradice jako součást kulturního dědictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-8081-2.
- [11] PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. Praha: L. Sůvová, 2013. ISBN 978-80-905531-0-1.
- [12] PLEVOVÁ, Irena a PUGNEROVÁ, Michaela. *Dětský výtvarný projev: v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-0218-1.

- [13] PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkováná krajka*. Praha: I. Prošková, 2003. ISBN 80-86455-02-5
- [14] ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-058-7.
- [15] ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997. ISBN 80-902267-2-8.
- [16] SLAVÍK, J.; LUKAVSKÝ, J.; LAJDOVÁ, A. Princip imaginace v didaktické znalosti obsahu (na empiricko-výzkumném příkladu výtvarného projevu). In JANÍK, T. a kol. *Metodologické problémy výzkumu didaktických znalostí obsahu*. Brno : Paido, 2008
- [17] STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana, Petra ŠOBÁŇOVÁ, Timotej BLAŽEK, Jana MUSILOVÁ, Jiří SOSNA a Lucie TIKALOVÁ. *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4506-9.
- [18] ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1469-4.
- [19] UŽDIL, Jaromír. *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.
- [20] VANČÁT, Jaroslav. *Poznávací a komunikační obsah výtvarné výchovy v kurikulárních dokumentech*. 1. vyd. Praha, 2003. ISBN 80-86015-90-4.
- [21] VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Albra, 2010. ISBN 978-80-7361-074-6.
- [22] VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6761-3.
- [23] ZHOŘ Igor. *Výtvarná výchova v projektech II*. Tobiáš-Havlíčkův Brod, 2007. ISBN 978-80-7311-98-7.

Seznam internetových zdrojů

- [1] <https://www.musicart.cz/vytvarne-obory/>
- [2] <https://www.nedatovano.cz/tvorime-o-svatcich>
- [3] <https://ucitel21.rvp.cz/>

- [4] <http://tradice.vamberk.cz/historie/magdalena-grambova-a-pocatky-krajkarstvi-na-vamberecku/>
- [5] <http://tradice.vamberk.cz/historie/kdyz-se-rekne-krajka/>
- [6] <http://tradice.vamberk.cz/historie/tradicni-vamberecke-krajky/>
- [7] <https://en.wikipedia.org/wiki/Quilling>

Seznam obrázků

Obr. č. 1 - Žáci pracují na svých výtvorech.....	42
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 2 - Květná neděle (žákyně, 15 let).....	43
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 3 - Škaredá středa (žákyně, 15 let)	44
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 4 - Velký pátek (žákyně, 12 let)	45
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 5 - Bílá sobota (žák, 13 let)	46
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 6 - Velikonoční neděle (žákyně, 13 let)	47
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 7 - Velikonoční pondělí (žákyně, 12 let).....	48
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 8 - Medvěd s medvěďárem.....	52
<i>Dostupné z: https://www.folklorstyl.cz/masopust-fasank</i>	
Obr. č. 9 - Slaměný	53
<i>Dostupné z: https://www.kudyznudy.cz/akce/masopust-na-veselem-kopci-2</i>	
Obr. č. 10 - Masopust neboli Bakchus.....	53
<i>Dostupné z: https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/maskary-se-prohnaly-lisni-v-cele-stal-bakchus-s-burty-kolem-krku-20180210.html</i>	
Obr. č. 11 - Turci	54
<i>Dostupné z: https://www.info.cz/magazin2/turek-ras-i-kominik-rej-maskar-tradicne-vital-jaro-masopust-je-svetove-kulturni-dedictvi</i>	
Obr. č. 12 - Smrtka.....	54
<i>Dostupné z https://zdarskevrchy.cz/cz/archiv-clanku/2053-i-masopust-musi-kracet-s-dobou</i>	
Obr. č. 13 - Židé.....	55
<i>Dostupné z: https://www.caravan24.cz/fotogalerie.php?fotogaleri_id=11844</i>	
Obr. č. 14 - Laufr	55
<i>Dostupné z: https://cz.pinterest.com/pin/460141286902971404/</i>	

Obr. č. 15 - Kobyla	56
<i>Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/regionem-se-prozenou-masopustni-taskarice-20180201.html</i>	
Obr. č. 16 - Bába	56
<i>Dostupné z: https://www.kouzelnebydleni.cz/masopustni-rej-a-vyroba-masky/</i>	
Obr. č. 17 - Žáci pracují na svých výtvorech	58
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 18 - Žáci pracují na svých výtvorech	58
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 19 – Drak (žákyně, 8 let)	59
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 20 – Jednorozec (žákyně, 9 let)	60
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 21 - Jelen (žákyně, 10 let)	61
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. 22 - Bílá paní (žákyně, 6 let)	62
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 23 - Sněhová paní (žákyně, 11 let)	63
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 24 - Náhled na všechny závěrečné práce	64
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. 25 - Poduška s paličkami a špendlíky	69
<i>Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/vamberecka-krajka-je-na-seznamu-tradicni-lidove-vyroby-ministerstvo-ji-chce-dostat-na-seznam-unesco.A200107_092521_ln_domov_ele</i>	
Obr. 26 - Vamberecká krajka	69
<i>Dostupné z: https://1c4f384560.clvaw-cdnwnd.com/e71a5321e0fb97a745d28984ebc05fe8/200000307-db03bdbfec/ubrusy-decky-bez-textu.jpg?ph=1c4f384560</i>	
Obr. 27 - Vamberecká krajka	70
<i>Dostupné z: https://www.nulk.cz/2020/01/27/tradice-krajkarstvi-na-vamberecku/</i>	
Obr. 28 - Ukázka vzorů vamberecké krajky	70
<i>Dostupné z: http://tradice.vamberk.cz/historie/tradicni-vamberecke-krajky/</i>	
Obr. 29 - Paper Quilling vzory	71
<i>Dostupné z: https://www.handmade-craft-ideas.com/paper-quilling-instructions.html</i>	

Obr. 30 - Paper Quilling	72
<i>Dostupné z: http://www.theartsycraftsy.com/2023/01/memories-and-co.html</i>	
Obr. 31- Paper Quilling	72
<i>Dostupné z:</i>	
<i>https://www.reddit.com/r/AbstractArt/comments/1455pqk/lace_noah_whipple_paper_quilling_2021/?rdt=39795</i>	
Obr. 32 - Paper Quilling	73
<i>Dostupné z: https://cz.pinterest.com/pin/AZWdN-oo5VfOpNrAxqhT4HvmReMRJRwhvW7YLcTW5DgeJL5PSTzYX9U/</i>	
Obr. č. 33 - Žáci pracují na svých výtvorech.....	73
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 34 - Krajka (žákyně, 14 let).....	74
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 35 - Krajka (žákyně, 15 let).....	74
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 36- Krajka (žák, 13 let)	75
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 37- Krajka (žákyně, 15 let).....	75
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 38- Krajka (žákyně, 12 let).....	75
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. 39 - Vizovické pečivo	79
<i>Dostupné z: https://www.ireceptar.cz/hobby/vizovicke-pecivo-recept-na-testo-tvary-vanocni-ozdoby-20191215.html</i>	
Obr. č. 40 - Žáci pracují na svých výtvorech.....	79
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 41 - Výrobky ze slaného těsta: chobotnice, liška, myš, věnec, miska ve tvaru srdce (žákyně, 8 let)	80
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 42 - Výrobky ze slaného těsta - labuť, medailonek štíra, věnec, myš (žákyně, 11 let)	81
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 43 - Detail labutě (žákyně, 11 let)	81
<i>Vlastní fotografie</i>	

Obr. 44 - Výrobky ze slaného těsta - had (žákyně, 6 let).....	82
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. 45 - Výrobky ze slaného těsta - beránek (žákyně, 9 let).....	83
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. 46 – Ornament	87
<i>Dostupné z: https://www.stavba-profi.cz/2022/03/10/stale-zivy-slovacky-ornament-se-chysta-na-cestu-do-ameriky/</i>	
Obrázek 47 - Ornament.....	87
<i>Dostupné z: https://www.stavba-profi.cz/2022/11/29/tour-de-ornament-vychazky-za-moravskou-tradici-malovaneho-ornamentu-2-dil/</i>	
Obr. č. 48 - Ornament z kolíčků, skupinová práce žáků.....	88
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 49 - Ornament z kostiček, skupinová práce žáků	88
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 50 - Ornament z kolíčků. skupinová práce žáků.....	89
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 51 - Ornament z přírodnin, skupinová práce	89
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 52 - Ornamenty (žákyně 11 let, 8 let, 11 let, 9 let).....	90
<i>Vlastní fotografie</i>	
Obr. č. 53 - Ornamenty (žák 8 let a žákyně 8 let, 6 let, 12 let, 9 let, 6 let)	90
<i>Vlastní fotografie</i>	